

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного публічного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ДЕРЖАВ В БОРОТБІ З
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМИ ЗЛОЧИНАМИ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ»**

Студентки 2-го курсу, 10м групи
спеціальності «Міжнародне право» _____

Ганущак Роксолани
Іванівни

Науковий керівник
кандидат юридичних наук ,
доцент _____

Плахотнюк Наталія
Вікторівна

Керівник освітньо-
професійної програми
доктор юридичних наук ,
доцент _____

Дешко Людмила
Миколаївна

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ В БОРОТЬБІ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМИ ЗЛОЧИНАМИ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ.	7
1.1. Генеза міжнародно-правового співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки	7
1.2. Формування організаційної складової механізму співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки	13
1.3. Нормативне регулювання міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки.....	29
Висновки до розділу 1	40
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ В БОРОТЬБІ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМИ ЗЛОЧИНАМИ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ.	41
2.1. Поняття та елементи організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки	41
2.2. Міжурядові організації в організаційно-правовому механізмі міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки.....	498
2.3. Роль міжнародних неурядових організацій роль у забезпеченні міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки.....	732
Висновки до розділу 2	776
РОЗДІЛ 3. УЧАСТЬ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ В БОРОТЬБІ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМИ ЗЛОЧИНАМИ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ	787
3.1. Основні форми та напрями міжнародно-правового співробітництва України в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки....	787
3.2. Рівні міжнародно-правового співробітництва України в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки.	898
Висновки до розділу 3	92
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	998

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема запобігання та протидії транснаціональної злочинності в економіці привертає значної уваги фахівців. Протягом останніх років Україна зіткнулася з такими раніше невідомими транснаціональними злочинами, як відмивання грошей у закордонних банках та фінансових установах, транскордонний бізнес, пов'язаний з контрабандою культурних цінностей, викрадення дорогих марок автомобілів та їх реалізація за кордоном, розкрадання міжнародних вантажів, комп'ютерне шахрайство, порушення авторських прав у сфері інтелектуальної власності та ін. Ці злочини характеризуються високим рівнем інтелектуалізації та вчиняються організованими групами, оскільки їх скоєння неможливе без ретельного планування, узгодженості, координації дій учасників в різних країнах, а нерідко й підкупу посадових осіб органів державної влади.

Для України ця проблема є надзвичайно важливою, оскільки її економіка протягом останніх років перебуває у стадії докорінного реформування і певної невизначеності, що створює сприятливу базу для проникнення транснаціональної економічної злочинності в органи державної влади різного рівня. Тому питання виникнення, тенденцій розвитку, причин і умов та ефективної протидії транснаціональній організованій злочинній діяльності у сфері економіки є безперечно актуальними для наукової та практичної діяльності.

На жаль, протягом останнього часу саме поняття «організована злочинність» є джерелом суперечок і розбіжностей серед науковців та практичних працівників правоохоронних структур. Не уніфіковано поняття «організована злочинність» і міжнародними експертами Організації Об'єднаних Націй. Визначення цього поняття в Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» є дуже вузьким і повною мірою не відображає всієї складності цього кримінально-

правового явища, а також проблем, з ним пов'язаних. Немає цього і в Кримінальному кодексі України.

Ще більше питань виникає у зв'язку з осмисленим та юридичним обґрунтуванням поняття організованої транснаціональної злочинності.

Донедавна обговорення проблеми організованої злочинності зводилося до традиційних аспектів цього явища. Проте сьогодні її характер змінився. Те, що раніше вважалося місцевим або національним питанням, переросло в серйозну регіональну і глобальну проблему та стало серйозно непокоїти міжнародне співтовариство держав.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Дослідження питань транснаціональної злочинності знаходяться в полі зору значного кола юристів, науковців, фахівців у сфері міжнародних відносин. З поміж таких праць можна виділити наукові здобутки таких провідних вчених як М.Г. Вербенського, О.М. Бандурки, В.В. Голіни, О.М. Джузи, О.Ф. Долженкова, В.М. Дрьоміна, Г.П. Жаровської, А.П. Закалюка, Н.А. Зелінської, О.В.Козаченко, В.П. Коржа, Г.П. Пожидаєва, І.В. Пшеничного, Е.В. Расюка, Є.Д. Скулиша, Є.Л. Стрельцова, М.І. Хавронюка та іншими дослідниками.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є аналіз специфіки виникнення та розвитку транснаціональних злочинних організацій економічної спрямованості в міжнародному та національному праві.

Відповідно до мети були поставлені **наступні завдання:**

- дослідити генезис міжнародно-правового співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки;
- визначити особливості формування організаційної складової механізму співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки;
- проаналізувати ефективність джерел міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки;
- розкрити поняття та елементи організаційно-правового механізму

міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки;

- визначити роль міжурядових організацій в організаційно-правовому механізмі міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки;
- розкрити важливість участі міжнародних неурядових організацій у забезпеченні міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки;
- визначити основні форми та напрями міжнародно-правового співробітництва України в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки;
- визначити рівні міжнародно-правового співробітництва України в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що обумовили виникнення та існування транснаціональної злочинності в сфері економіки.

Предмет дослідження становлять теоретико-методологічні та практичні засади транснаціональної злочинності в сфері економіки та протидії їй в міжнародному на національному законодавстві.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження постають сучасні положення теорії наукового пізнання соціальних і правових явищ.

В дослідженні застосовувались загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема:

- діалектичний метод забезпечив комплексний підхід при дослідженні усіх ключових проблем теми;
- системно-структурний метод дозволив дослідити транснаціональну злочинність та її запобігання як цілісну проблему в рамках всієї роботи;
- за допомогою історико-правового методу вивчено етапи виникнення транснаціональної злочинності в світі та країні;

- порівняльно-правовий метод використовувався при аналізі вітчизняного кримінологічного досвіду та відповідних здобутків інших країн;
- формально-логічний метод надав змогу дослідити поняття, зміст і структуру транснаціональної злочинності;
- формально-догматичний метод – здійснити аналіз національного, іноземного та міжнародного законодавства щодо протидії транснаціональній злочинності;
- статистичний метод став у нагоді при з'ясуванні загальних кримінологічних показників транснаціональних злочинів.

Теоретична основа дослідження базується на наукових здобутках зарубіжних та українських учених, міжнародних угодах, чинних законах та підзаконних нормативно-правових актах, висновках міжнародних організацій та аналітичних матеріалах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції, які містяться в роботі, можуть знайти практичне застосування у навчальному процесі при вивченні дисципліни «Міжнародне кримінальне право».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ В БОТЮТЬБІ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМИ ЗЛОЧИНАМИ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ.

1.1. Генеза міжнародно-правового співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки

Слід почати з того, що протягом тривалого часу політики й учені в СРСР заперечували існування організованої злочинності.

Водночас за кордоном ця проблема була предметом серйозних наукових досліджень.

Уже із середини 1970-х рр. (з дня проведення V Конгресу ООН із попередження злочинності й поводження з правопорушниками) експерти зайнялися розробкою понятійного апарату організованої злочинності.

У кожній державі організована злочинність завжди вважалася й вважається головною в професійній злочинності.

Водночас вихід організованої злочинної діяльності за межі конкретних держав спричинив появу транснаціональної організованої злочинності, поставив її на вищий щабель порівняно з національною організованою злочинністю [16, с. 17].

На жаль, усвідомлення глобальної загрози, яку несе транснаціональна організована злочинна діяльність, і постановка питання необхідності боротьби з нею виникли лише в останні роки минулого століття.

Незважаючи на окремі спроби опису транснаціональної організованої злочинності, донині немає комплексного дослідження цього явища, чіткого визначення її поняття.

Однак зусилля, спрямовані на формулювання визначення цього явища, докладалися багато разів, проте вони не вирішували суті проблеми.

Так, термін «транснаціональна організована злочинність» проник у

міжнародно-правову лексику насамперед у його кримінологічній інтерпретації.

Українська кримінологія при цьому демонструє уявлення про структуру сучасної злочинності через її кримінологічну характеристику в особливій частині цієї галузі наукових знань.

Подібний підхід використовується майже в усіх українських навчальних і наукових працях.

У міжнародному масштабі значною мірою це відбулося під впливом Конгресів ООН із попередження злочинності й поводження з правопорушниками.

Як вважають І.І. Лукашук і А.В. Наумов, міжнародне співтовариство із запізненням реагувало на стрімке зростання транснаціональної організованої злочинності: лише на V Конгресі ООН із попередження злочинності й поводження з правопорушниками (Женева, 1975 р.) було вперше визнано, що злочинність у формі міжнародного бізнесу являє собою більш серйозну загрозу, ніж традиційні форми злочинної поведінки [52, с. 20]. У зв'язку з інтернаціоналізацією організованої злочинності суттєво підвищується значимість міжнародно-правових аспектів її стримування.

Концептуальне визначення транснаціонального організованого злочину становить значну складність.

Існують різні його інтерпретації.

Будучи поняттям кримінологічним, воно впроваджується в міжнародне право та відображає загальноприйнятту позицію держав щодо сутності цього явища, без чого не можливе його міжнародне попередження.

У процесі розвитку міжнародного співробітництва щодо протидії транснаціональній організованій злочинності поряд із кримінологічним трактуванням цього поняття, що не вимагає однозначного нормативного визначення його меж, термін «транснаціональний організований злочин» став застосовуватися в іншому контексті: для визначення сфери

міжнародного співробітництва в кримінальному переслідуванні правопорушників. Це у свою чергу зумовило вироблення певних параметрів такого поняття.

В умовах зростання масштабів та інтенсивності транснаціональної організованої злочинності виникла й отримала реалізацію ідея прийняття єдиної конвенції, спрямованої на міжнародну протидію цій небезпеці.

Декілька пропозицій визначення транснаціональної організованої злочинності розглядалося також на міжнародному симпозіумі з організованої злочинності в Сант-Клауде в 1988 р.

У результаті обговорення 84 учасники з 46 країн-членів Інтерполу дійшли згоди взяти за основу для майбутніх дискусій робочу формулу позначення обговорюваного поняття «транснаціональна організована злочинність».

Було вирішено розуміти це поняття так: «будь-яка участь чи організація групи людей, які безперервно практикують злочинну діяльність, головна мета яких – отримувати прибуток незалежно від національних кордонів».

З огляду на аналіз цього визначення В.А. Номоконов виділяє принаймні чотири ознаки транснаціональної організованої злочинності: наявність організації або участь у ній, безперервність, наявність мети – прибутку, способи її досягнення, що базуються на ігноруванні національних кордонів [63, с. 22].

Отже, як стверджують К.К. Горяїнов, А.П. Ісіченко, Л.В. Кондратюк, терміни «міжнародна злочинність» і «транснаціональна злочинність» є абсолютними синонімами, що виражають одне й те ж поняття.

З іншого боку, цей висновок, правильний із мовної позиції, є помилковим із точки зору реального мовленнєвого функціонування аналізованих термінів у спеціальній літературі.

Справа в тому, що будь-яка термінологія (юридична не є винятком)

містить чимало термінів, які є конвенційно закріпленими.

У нашому випадку – «міжнародна злочинність» і, відповідно, «міжнародні злочини», під якими прийнято розуміти порівняно вузьку групу злочинів, що несуть особливу загрозу світовій спільноті [32, с. 7].

Повертаючись до розгляду аналізованого поняття, підкреслимо, що особливістю є те, що як транснаціональна злочинність у цілому, так і кожен окремий транснаціональний злочин за своєю суттю передбачають вихід за межі однієї країни. Тому в найбільш загальному вигляді загальнокримінальну транснаціональну злочинність можна визначити як злочинність, що виходить за межі окремої держави, тобто зачіпає охоронювані законом інтереси не менше ніж двох країн.

Ще в 1997 р. Г.Л. Зорін та О.В. Танкевич писали, що транснаціональна злочинність – це якісно нове криміногенне явище, яке характеризується низкою ознак, які за складністю поєднання, результативністю, високим рівнем інтелектуального опрацювання злочинних сценаріїв, багатоповерховою системою захисту перевершують усі раніше відомі форми організованої злочинності [42, с. 50].

Більш точною вважаємо дефініцію цього поняття, надану А.Л. Репецькою, яка акцентує увагу на зміні якісних параметрів організованої злочинності під час переходу її на рівень транснаціональної діяльності.

Вона визначає транснаціональну організовану злочинність так: «Функціонування злочинних організацій і співтовариств, які мають розгалужену мережу філій в інших державах, що використовують міжнародні зв'язки для постійного здійснення незаконних операцій, пов'язаних із переміщенням потоків інформації, грошей, фізичних об'єктів, людей, інших матеріальних і нематеріальних засобів через державні кордони з метою використання сприятливої ринкової кон'юнктури в одній або декількох іноземних державах для отримання суттєвої економічної вигоди» [73, с. 8].

Крім цього, слід зауважити, що ця проблема в зарубіжній юридичній

науці представлена досить широко.

Так, окремі вчені описові ознаки поняття транснаціональної організованої злочинності дають із різних позицій, а тому в їх характеристиці спостерігаються певні відмінності.

При цьому вони виділяють два підходи щодо спроби визначити, що собою являє транснаціональна організована злочинність:

- 1) з акцентуванням уваги на описі самих злочинних організацій, які займаються транснаціональної злочинної діяльністю;
- 2) через опис ознак такої діяльності, характерних для транснаціональної організованої злочинності.

Представники першого підходу пропонують докладну характеристику історії розвитку, організації та спеціалізації діяльності основних транснаціональних злочинних організацій, а також їх окремі структурні особливості [23, с. 132].

Це у свою чергу не дозволяє виділити ті ознаки, наявність яких допоможе відмежувати їх від інших країн, злочинних організацій, а також ті, що визначають транснаціональний характер і виходять на міжнародну арену за своєю часткою надприбутків.

Особливістю такої ситуації є те, що найбільш раціональним є другий підхід щодо поняття транснаціональної організованої злочинності – через аналіз найбільш типових ознак, властивих транснаціональним злочинним організаціям.

Перелік таких ознак, що наводиться різними дослідниками, варіюється від трьох до чотирнадцяти.

При цьому слід зауважити, що характеристика різних наборів ознак свідчить про те, що в окремих випадках вони містять ознаки, які характеризують організовані злочинні формування в цілому, та ознаки, які дозволяють виділити серед них транснаціональний характер.

В інших випадках наводяться лише ті ознаки, які є визначальними для

розмежування традиційних організованих транснаціональних злочинних організацій.

Так, наприклад, Л. Шеллі виділяє три характерні ознаки транснаціональних злочинних організацій: транснаціональна організована злочинність вчиняється в одній державі; вона може здійснюватися в одній державі, проте зазвичай це відбувається в декількох; керівництво транснаціональною злочинною діяльністю в таких організаціях має здебільшого нижчий ступінь ризику викриття, оскільки воно є значно віддаленішим від виконання [72, с. 81].

Безперечно, транснаціональна організована злочинність за низкою ознак збігається із загальними характеристиками організованої злочинності.

Тому концепції визначення ознак транснаціональних злочинних організацій через характеристики, що дозволяють відмежувати їх від інших організованих злочинних формувань, властиві лише транснаціональній організованій злочинності, видаються більш адекватними розглядуваному явищу.

У сучасній доктрині окремі вчені використовують поняття транснаціональної організованої злочинної діяльності, під яким розуміється здійснення злочинними організаціями незаконних операцій, пов'язаних із переміщенням потоків інформації, грошей, фізичних об'єктів, людей, інших матеріальних і нематеріальних засобів через державні кордони з метою використання сприятливої ринкової кон'юнктури в одній або декількох іноземних державах для отримання суттєвої економічної вигоди, а також для ефективного ухилення від соціального контролю за допомогою корупції, насильства й використання значних відмінностей у системах кримінального правосуддя різних країн [27, с. 316].

1.2. Формування організаційної складової механізму співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки

Міжнародне співробітництво в боротьбі з транснаціональною злочинністю як специфічна сфера міжнародного співробітництва в соціальній і гуманітарній сферах випробувало на собі й вітри «холодної війни», і благодатний вплив розрядження міжнародної напруженості. В цей період були спроби направити таке співробітництво в русло, що не має нічого спільного зі існуючими цілями міжнародного співробітництва.

Наприклад, з боку представників деяких західних країн проявляється прагнення хоча б частково підмінити боротьбу з загрозою війни й інших міжнародних злочинів організуванням міжнародного співробітництва в боротьбі з кримінальними злочинами й масовими виступами трудящих за свої прав. Однак такий підхід не мав і не має підтримки з боку представників більшості держав.

Слід зауважити, що на цей період вже склалися певні напрямки й форми міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю.

Так, до числа традиційних напрямків міжнародного співробітництва в цій сфері віднесено видачу злочинців і надання правової допомоги у кримінальних справах.

Інститут екстрадиції в післявоєнний період досяг значного розвитку. Укладені й діють двосторонні й регіональні угоди про видачу злочинців.

Цьому питанню приділяють увагу міжнародні урядові й неурядові організації. Інститут видачі набув в післявоєнний період нового змісту у зв'язку з угодами, укладеними СРСР з іншими соціалістичними країнами, з деякими капіталістичними державами, а також соціалістичними країнами між собою [30, с. 41].

На договірній основі розвивається міжнародне співробітництво в сфері

правової допомоги у кримінальних справах: видача речових доказів, забезпечення явки свідків, надання предметів, здобутих злочинним шляхом, і т.п.

Договірно-правова координація боротьби зі злочинами, які зачіпають інтереси декількох держав, у період після другої світової війни стає все більш конкретним напрямком міжнародного співробітництва. Це пояснюється тим, що вдосконалюється міжнародно-правова основа боротьби з такими злочинами на підставі врахування зміни їхнього характеру й масштабів.

Разом з тим формується договірно-правове визнання небезпеки багатьох інших кримінальних злочинів, які торкаються міжнародних угод: «піратське» радіомовлення, злочини, вчинені під час польоту повітряного судна, злочини проти осіб, що користуються міжнародним захистом. Організація Об'єднаних Націй активно сприяє укладенню такого роду угод.

Отже, у міжнародних угодах визнається необхідність координування боротьби з злочинами, що зачіпають інтереси декількох держав, як фальшивомонетництво, поширення порнографічних видань і виробів, торгівля жінками й дітьми, незаконне поширення й вживання наркотиків, піратство, розриви й ушкодження підводного кабелю, зіткнення морських суден і ненадання допомоги на морі, «піратське» радіомовлення, злочини скоєні на борту повітряного судна, злочини проти осіб, що користуються захистом відповідно до міжнародного права.

Як справедливо вказують вчені Д.Б. Левін, Л.А. Моджорян, С.В. Черниченко й ін., метою угоди є об'єднання зусиль держав у боротьбі зі злочинами, що караються за внутрішнім законодавством [76, с. 3].

У період після другої світової війни широко розвивається науково-інформаційний напрямок міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю (обмін національним науковим і практичним досвідом, обговорення проблем і проведення спільних наукових досліджень).

У резолюції 415 (V) Генеральної Асамблеї зазначено, що ООН бере на

себе зобов'язання сприяти обміну науковим і інформаційним досвідом національної діяльності країн – членів організації в боротьбі зі злочинністю.

В цей період особливо посилилися спроби відділу з попередження злочинності й кримінального правосуддя Секретаріату ООН організувати обмін інформацією на міжрегіональному, всесвітньому рівнях, використовуючи для цього як Секретаріат ООН, так і Науково-дослідний інститут соціального захисту ООН.

Поступово налагоджується регіональне співробітництво. Свій внесок в це роблять дослідницькі інститути й центри ООН, створені в Італії, Японії, Коста-Ріці, Єгипті й Хельсінкі.

Великого розвитку досяг двосторонній обмін інформацією. Наприклад, СРСР відповідно до міжнародних домовленостей регулярно надає наукову інформацію деяким іншим країнам.

Обмін відбувається основним чином на міжвідомчому рівні.

Деякі західні автори [67, с. 52] не враховують великий досвід діяльності науково-дослідних закладів в соціалістичних країнах, вважаючи, що темп створення такого роду установ у всіх країнах світу значно відстає від масштабів росту інших урядових органів, особливо тих, які займаються питаннями економічного розвитку.

Розвитку міжнародного співробітництва служать конгреси ООН з попередження злочинності й поводження з правопорушниками. Вони вирішують два завдання: підсумовують результати міжнародного співробітництва й окреслюють шляхи його розвитку. Ці завдання вирішують шляхом різностороннього обміну інформацією.

Як відзначає колишній керівник Секції соціального захисту Секретаріату ООН, експерт Комітету ООН з попередження злочинності й боротьби з нею М.Л. Рей-і-Арроха, конгреси є періодичними міжнародними конференціями, призначеними сприяти обміну спеціальними знаннями й досвідом між державами — членами ООН — і зміцнювати міжнародне

співробітництво в сфері попередження злочинності й кримінального правосуддя [16, с. 28].

СРСР і інші країни соціалістичної співдружності займали активну позицію в розвитку цього напрямку міжнародного співробітництва.

Радянські делегації брали участь у роботі II – VI конгресів ООН, у різних міжнародних зустрічах і симпозіумах, присвячених обміну досвідом.

З початку 1960 років країни соціалістичної співдружності систематично проводили криміналістичні симпозіуми, на яких розглядали такі питання: застосування технічних засобів у боротьбі зі злочинністю; проведення експертиз, оснований на досягненнях хімії, фізики, біології й інших наук для розкриття злочинів; тактику окремих слідчих дій; методики розслідування різних видів злочинів, а також особливості боротьби з рецидивною злочинністю, злочинністю неповнолітніх і ін.. Усього було проведено 13 таких симпозіумів.

У 1979 році з ініціативи Куби відбувся Міжнародний пенітенціарний симпозіум, у якому взяли участь представники соціалістичних країн, що розвиваються [20, с. 84].

На конгресах і міжнародних симпозіумах представники держав, фахівці й учені обмінювалися результатами наукових досліджень і практичним досвідом боротьби зі злочинністю.

У період після другої світової війни утворився й такий напрямок міжнародного співробітництва, як надання професійно-технічної допомоги державам у їхній боротьбі з транснаціональною злочинністю.

Якщо раніше надання такої допомоги, відбувалося на двосторонній основі й епізодично, то з кінця 1940 років її здійснюють ще й через систему органів ООН і на регіональному рівні. Цей напрямок тісно пов'язаний з науково-інформаційним напрямком міжнародного співробітництва й діяльності Організації Об'єднаних Націй у боротьбі із зазначеною злочинністю.

Система консультативного обслуговування й допомоги в соціальній, економічній і гуманітарній сферах була схвалена ООН у 1946 році, тобто до безпосереднього включення цієї організації в рішення проблем попередження злочинності, боротьби з нею й поводження з правопорушниками [46].

Разом з тим, як відзначає Е. Голуей — колишній завідувач Секцією соціального захисту Секретаріату ООН (нині Відділення з попередження злочинності й кримінального правосуддя), «безпосередня технічна допомога державам — членам організації зі сприяння прогресу в політиці й практиці в галузі, раніше названій галуззю соціального захисту, передувала більш великим і більш відомим програмам технічної допомоги в сфері економічного розвитку» [60, с. 58].

Основними видами професійно-технічної допомоги в сфері боротьби зі злочинністю були: надання стипендій, спрямування експертів і організування або сприяння проведенню семінарів.

З метою заохочення надання професійно-технічної допомоги Генеральна Асамблея за рекомендацією Третього комітету прийняла на XXXVI сесії резолюцію «Попередження злочинності й кримінальне правосуддя і розвиток», у якій настійно закликала Департамент з технічного співробітництва з метою розвитку Програм розвитку ООН підвищити рівень підтримки програм технічної допомоги в сфері попередження злочинності й кримінального правосуддя й заохочувати технічне співробітництво між країнами, що розвиваються [13].

Таким чином, в цей період склалися основні напрямки міжнародного співробітництва й діяльності ООН у сфері попередження транснаціональної злочинності, боротьби з нею й поводження з правопорушниками. Це відбулось в результаті тривалої еволюції міжнародного співробітництва в політичній, соціально-економічній, правовій, культурній і іншій сферах.

Ці напрямки необхідно розглядати як міжнародну систему діяльності в

сфері попередження транснаціональної злочинності, боротьби з нею й поводження з правопорушниками, тому що кожне з них має своє самостійне значення й разом з тим перебуває у взаємозв'язку один з одним. Вони є вираженням об'єктивних процесів міжнародного співробітництва й діяльності Організації Об'єднаних Націй у соціальній і гуманітарній сферах і мають розвиватися на основі принципів сучасного міжнародного права — мирного співіснування й співробітництва держав з різними соціальними системами, суверенної рівності, невтручання у внутрішні справи один одного.

Після прийняття Статуту ООН відбувався подальший розвиток співробітництва в рамках міжнародних органів і міжнародних організацій у сфері боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, а також відбувалося укладання нових міжнародних угод, тобто розвивалися вже основні форми міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю.

Розглянемо історію виникнення такого транснаціонального економічного злочину, як відмивання доходів.

На пострадянському просторі історія відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, бере свій початок з 1988 року.

В кримінологічних джерелах розвиток індустрії легалізації умовно поділяють на такі два етапи.

Перший етап – 1988 (1989) – 1991 (1993), коли активно почали створюватися зовнішньоторговельні організації та підприємства, в які вкладалися кошти, отримані незаконним шляхом.

Другий етап розпочався з 1991 (1993) року і характеризувався бурхливим розвитком комерційних банків, інвестиційних фондів, коли з'явилися досить зручні й легально створювані структури, що надали змогу вільно переказувати кошти за кордон. Саме з цього часу потекли величезні суми нелегального капіталу, які надалі осідали на рахунках у надійних банках [35, с. 90].

Міжнародна спільнота звернула увагу на проблему відмивання доходів через призму боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів: у 1988 році було прийнято Конвенцію ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин», окремі положення якої присвячені розглянутій проблематиці.

За оцінкою міжнародних експертів, світовий обсяг доходів від незаконного обігу наркотиків у цей період становив від 500 до 800 млрд. дол. США щорічно. Ці підрахунки неостаточні й небеззаперечні через низку об'єктивних причин, основною з яких є високий рівень латентності зазначеної злочинності [77, с. 71].

У 1990 році Радою Європи було прийнято Страсбурзьку конвенцію «Про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності», що передбачає відповідальність за відмивання грошей, отриманих не тільки від нелегального обігу наркотичних засобів, але й від інших злочинів. Ця конвенція є відкритою, що надає змогу державам – не членам європейських регіональних співтовариств приєднатися до неї. Саме відкритий характер Конвенції сприяв тому, що значна кількість держав визнала відмивання грошей суспільно небезпечним діянням.

На національному рівні відмивання грошей як кримінально каране діяння стало розглядатися не досить давно.

Більшість держав, законодавство яких передбачає відповідальність за відмивання грошей, прийняли відповідні норми тільки наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років: США – 1986 рік, Франція – 1987 рік, Швейцарія – 1989 рік, ФРН – 1992 рік, Російська Федерація – 1996 рік (крім Італії, де відмивання було визнано злочином ще в 1978 році, що пов'язано насамперед з активною діяльністю організованої злочинності на її території [9, с. 68]).

При аналізі національного законодавства держав щодо протидії легалізації незаконно отриманих доходів простежується загальна для більшості держав тенденція реалізації положень міжнародних нормативно-

правових актів у рамках національних законів.

Імплементация міжнародних документів у внутрішньодержавне право дозволила деякою мірою протиставити проникненню «брудних» грошей у світову економіку певним чином уніфіковану правову систему протидії.

Зазначене вище свідчить про зростання ролі міжнародно-правового регулювання в сфері боротьби з відмиванням грошей. Саме міжнародні документи є основним інструментом протидії відмиванню грошей як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівнях.

Посиленням інтеграції світової фінансової системи, поліпшенням якості технологічного оснащення пояснюється ослаблення чи повна відсутність у деяких випадках перешкод для глобального руху капіталів.

Такий стан речей сприяє вільному використанню світової фінансової системи особами, що намагаються сховати реальне походження незаконно отриманих коштів. У них з'явилася можливість вилучити незаконно отримані гроші з дії національної юрисдикції, ускладнюючи вирішення завдання щодо відстеження й конфіскації такого роду доходів.

У даному випадку під юрисдикцією держави варто розуміти «право її судових та адміністративних органів розглядати і вирішувати будь-які справи в межах своїх кордонів» самостійно, без втручання інших суб'єктів міжнародного права у внутрішні справи держави, що відповідає основному принципу міжнародного права – невтручання у внутрішні справи держав.

Саме відсутність дієвого механізму взаємодії положень про юрисдикцію держави й ефективного надання взаємної правової допомоги, зокрема у кримінальних справах, опосередковано ускладнює боротьбу з відмиванням грошей як з транснаціональним злочином.

Через це багато держав визнали необхідність тісного міжнародного співробітництва в боротьбі з відмиванням грошей, для чого в межах такого співробітництва було укладено низку міжнародних угод універсального й регіонального характеру. Такі угоди, як правило, регулюють насамперед два

основних аспекти – правовий та економічний, оскільки проблема боротьби з відмиванням грошей багатопланова, й намагатися вирішувати її тільки з правових позицій було б тактично неправильно [11, с. 48].

Науковці, аналізуючи пострадянську організовану злочинність, також чітко виокремлюють політичні аспекти явища.

Один із перших в Україні дослідників проблеми О. Турчинов зауважує, що формування криміналізованої системи державного управління тісно пов'язується з поширенням економічної злочинності.

Вже у посткомуністичну епоху організаційний зв'язок керівництва регіонів (областей, великих міст, агломерацій тощо), регіональних силових структур, податкових служб, контролюючих органів та інших інституцій, а також підрозділів місцевого держапарату і залежних від них підприємств та установ визначив домінуючу позицію перших у піраміді влади.

Навколо керівників державних органів на основі спільності політичних та економічних інтересів представників державного апарату і комерційних структур почали швидко формуватися потужні регіональні адміністративно-економічні групи.

З цією думкою важко не погодитись, оскільки сьогодні, враховуючи незначний історичний перебіг часу, не важко визначитись з конкретними постатями дуже багатих людей та олігархів в Україні.

Для суб'єктів господарської діяльності (банків, спільних підприємств, фінансових компаній, багатопрофільних підприємств), контрольованих цими групами, створювалися найсприятливіші економічні умови.

Вони отримували доступ до дешевих бюджетних грошових ресурсів, гарантованих урядом державних замовлень, ліцензій на експорт конкурентноспроможної продукції тощо.

При цьому «кришуємі» регіональними групами правоохоронні та інші контролюючі органи прикривали порушення, організовували акції щодо нейтралізації конкурентів.

Робочою силою в цих акціях виступали орієнтовані на регіональні угруповання кримінальні організації [16, с. 87].

Останні займалися ліквідацією чи встановленням контролю над економічними та політичними конкурентами, використовуючи ефективніші методи, ніж пропоновані правоохоронними, податковими та іншими фіскальними органами.

Крім цього, кримінальним структурам доручалося схилити до економічного співробітництва позаекономічними засобами (шантаж, погрози, залякування, рекет) суб'єктів підприємницької діяльності, які не входили в орбіту впливу регіональних груп.

При цьому в обмін на їхні послуги професіональним злочинцям адміністративно-економічні групи гарантували безкарність, а інколи їй надавалась допомога у ліквідації конкурентів у кримінальному середовищі. Саме адміністративно-економічні групи регіонального типу в масштабах України та всього колишнього СРСР ставали головним елементом економічних і політичних відносин, акумулювали потужний фінансовий і виробничий потенціал.

Що стосується України, то зазначимо, що в кримінологічній літературі справедливо зазначається, що історично Україна не належить до держав зі стійкою і кримінально активною транснаціональною організованою злочинністю.

На відміну від історично-культурних передумов виникнення та багатовікової історії глобальних транснаціональних злочинних організацій, італійської мафії, японської якудзи, китайських тріад і т.д, наша держава до останнього часу стикалася здебільшого з проблемами внутрішньодержавної організованої злочинності.

У зв'язку з цим обґрунтованим є уявлення про те, що витoki сучасної транснаціональної економічної злочинності на теренах України слід шукати у проявах організованої злочинної діяльності у радянські часи.

Слід зазначити, що за часів СРСР питанням протидії організованій злочинності, у тому числі економічного характеру, приділялось небагато уваги, оскільки вважалося, що ця проблема не є актуальною для радянського права і соціалістичного ладу, відгородженого від світу залізною завісою.

У той же час відзначалось, що організована злочинність феномен для пострадянського простору не новий.

До середини 60-х років він проявлявся головним чином у вигляді організованих форм професійної кримінальної злочинності, діяльності так званих злочинців в законі.

Крім того значна кількість організованих злочинних груп існувала ще у перші роки радянської влади до кінця 90-х років, серед них, бандитські угруповання, а також організовані групи у сфері економічної злочинності, що вчиняли розкрадання, спекуляцію, шахрайство, підробку грошових знаків, посадові злочини.

Однак, по мірі становлення соціалістичної держави, зміцненні правоохоронних органів, стабілізації економічної ситуації їх діяльність практично припинилась.

Поряд із цим, у радянській кримінологічній літературі вказувалось на поширеність в СРСР злочинного промислу, пов'язаного з незаконними операціями з культурними і мистецькими творами, у тому числі з їх вивезенням за межі СРСР за допомогою іноземних дипломатів, іноземців, що приїхали до країни для виконання сумісних робіт, а також туристів. Цей вид діяльності традиційно відноситься до проявів транснаціональної економічної злочинності.

Предметами таких злочинів зазвичай ви ступали ікони, церковне начиння, часто цінні не лише як предмети мистецтва, а й тому, що вони виготовлялись зі срібла, золота з вкрапленням дорогоцінного каміння.

Переважну частину правопорушників становили окремі особи, які з тієї чи іншої при чинили залишали СРСР. Але органи правопорядку виявляли і

достатньо організовані групи осіб, які вчиняли крадіжки з музеїв, монастирів, пограбування квартир окремих громадян, що колекціонували предмети давнини.

При цьому злочинці находили скупників цих предметів ,як серед громадян СРСР, так і серед іноземців, у тому числі для продажу за іноземну валюту.

Були встановлені зв'язки між вітчизняними злочинцями і іноземцями, що перебували в країні з метою незаконного придбання предметів давнини і мистецтва.

Деякі радянські громадяни із числа злочинців займали достатньо відповідальні пости і за характером своїх службових обов'язків мали зв'язки з іноземцями.

Таким чином, зароджувались зв'язки між злочинцями, що вчиняли злочини у нашій країні, і злочинцями, які займались продажем культурних цінностей за кордоном. Але усі ці факти, безперечно, ще не являли собою транснаціональної злочинності у її нинішньому розумінні [20, с. 58].

У вітчизняній кримінології традиційним є уявлення, що корені сучасної організованої економічної злочинності в Україні сягають радянських часів, коли у 70-х роки несприятлива економічна ситуація потягла негативні кількісні і якісні зміни в злочинності.

Зросла питома вага злочинів у сфері економіки, матеріальні збитки від них збільшились у багато разів.

У зв'язку з послабленням контролю правоохоронних органів почало відбуватися зрощення крупних розкрадачів соціалістичної власності, тіньових ділків-підприємців - цеховиків з корумпованими представниками партійного та державного апаратів, і усі вони отримали можливість злочинним шляхом отримувати надприбутки.

Фактично в останні десятиліття радянської системи був створений потужний прошарок економічного криміналітету, що суттєво зріс та

збагатився в період перебудови та перерозподілу власності.

Надалі, в кінці 80-х на початку 90-х років відбувся процес спочатку протистояння, а по тім ,зрощування ділків тіньової економіки зі злочинними угрупованнями спочатку традиційної загальнокримінальної спрямованості.

Активна консолідація злочинних угруповань поступово тягла за собою встановлення ними контролю за цілими галузями торгівлі, виробництва, транспорту, малого, середнього і вели кого підприємництва, фінансовими операціями.

Починаючи з 90-х років поширенню негативних процесів сприяли такі чинники, як не досконалість вітчизняної законодавчої бази, що регулювала відносини у сфері економіки та державного управління, велика кількість безробітних і малозабезпечених верств населення, які ставали потенційним резервом кадрів для різноманітних злочинних, у тому числі організованих угруповань.

У кримінологічній науці звернуто увагу на те, що вітчизняна організована злочинність у значній мірі не відповідає зарубіжним аналогам.

Її економічну базу склали процеси пере розподілу державної власності і ринкового реформування економіки, що відбувались за відсутності належної правової бази, слабкого державного контролю і певної корупційної ураженості органів влади і управління.

Зміцненню організованої злочинності сприяли недосконалість кредитно-фінансової системи, економічна і юридична необізнаність значної частини населення, керівників і підприємців.

Поступово, наприкінці першої половини 90-х років почали складатися організовані злочинні угруповання на основі своєрідного союзу представників адміністративно-господарської номенклатури, ділків від економіки і криміналітету.

Згодом цей союз набув постійного та системного характеру.

Як відзначається в літературі, з розпадом СРСР раніше єдиний

правовий простір звузився до території окремих нових держав.

У той же час, кримінальний простір не лише не звузився, а й зберіг свою раніше спільну територію.

Після розпаду СРСР працівники правоохоронних органів колишніх республік, виходячи з необхідності дотримання державного суверенітету, втратили колишню можливість розшукувати чи переслідувати злочинців одразу після вчинення злочинів на території інших держав.

У правоохоронних органів держав СНД фактично був відсутній досвід боротьби з транснаціональними угрупованнями, не було професійно підготовлених співробітників та належної правової бази у цій сфері [46].

Давалось взнаки і відставання у створенні організаційних структур, націлених на боротьбу з організованою та транснаціональною злочинністю.

Визнаючи нагальну потребу боротьби з новим суспільно небезпечним явищем, у 2000 р. Міністерство внутрішніх справ України створило Головне міжрегіональне управління по боротьбі з організованою злочинністю, пріоритетами діяльності якого визначено знешкодження організованих злочинних груп, насамперед з міжрегіональними і міжнародними зв'язками, та започаткувало статистичний облік і звітність з цього питання.

У подальшому процеси демократизації суспільства, падіння залізної завіси, послаблення прикордонного контролю, лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, стали каталізатором інтеграції вітчизняної організованої злочинності до світового кримінального спів товариства.

Поступово вітчизняна організована злочинність стала все більше набувати ознак транснаціональної.

Іншими факторами стрімкого поширення транснаціональної організованої злочинності в Україні стали кризова соціально-політична ситуація, наявність суттєвих прогалин у кримінальному, кримінально-процесуальному, митному господарському законодавстві, відсутність ефективних методичних розробок з питань протидії новому суспільно-

небезпечному явищу, недосконалий механізм міждержавної координації співробітництва.

З часом організовані злочинні угруповання вийшли далеко за межі території держави, встановлюючи зв'язки як з кримінальними структурами, так і з законно діючими економічними суб'єктами.

Зміцнювалась їх матеріально-технічна і фінансова база, зростав професіоналізм, організованість і взаємодія з аналогічними структурами за кордоном.

Поширенню транснаціональних зв'язків організованих злочинних угруповань сприяло і середнє географічне розташування України, найбільша в Європі довжина кордонів, що у поєднанні зі складними соціально економічними процесами як у нашій країні, так і у сусідніх державах, призвело до потрапляння країни в один з епіцентрів транснаціональних злочинних потоків [42, с. 52].

На думку дослідників, особливостями інтернаціоналізації пострадянської організованої злочинності стали: високі показники міграційних процесів на теренах СНД; потужні фінансові ресурси пострадянського криміналітету, отримані внаслідок безпрецедентного розграбування національного багатства країн СНД, що дозволили йому здійснювати широку інвестиційну діяльність в різних регіонах світу; зрощення організованої злочинності з політичними режимами в багатьох країнах СНД, що зумовило перетворення території Співдружності на притулок для злочинних структур.

Небезпечними напрямками кримінальної діяльності вітчизняних транснаціональних злочинних груп поступово ставали різні види контрабанди, незаконне переміщення через кордон стратегічної та іншої промислової сировини, підакцизних продовольчих та промислових товарів, енергоресурсів, дорогоцінних металів, культурно-історичних цінностей, паливно-мастильних матеріалів та ін.

Правоохоронними органами України виявлялись факти незаконної міжнародної торгівлі радіоактивними речовинами та рідкісноземельними металами, яку здійснювали учасники міжнародних злочинних угруповань.

Одночасно транснаціональними злочинними об'єднаннями створено ефективну систему легалізації доходів, отриманих від злочинної діяльності, легалізовані кошти вводяться в економічний обіг, інвестуються в легальний бізнес або виводяться за кордон.

В цілому ж до середини 2000 х років транснаціональна організована економічна злочинність набула сучасного вигляду, охопивши кредитно-фінансову і банківську сфери, сферу приватизації, нерухомості, паливно-енергетичний комплекс, гірничодобувну і металургійну галузі та зовнішньоекономічну діяльність.

1.3. Нормативне регулювання міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки

Уперше поняття транснаціональної організованої злочинності отримало нормативне визначення в однойменній Конвенції ООН, прийнятій резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 р.

Конвенційна характеристика транснаціонального організованого злочину має декілька складових.

У тому, що стосується запобігання, розслідування й кримінального переслідування, Конвенція ООН із боротьби з транснаціональною організованою злочинністю.

Відповідно до статті 3, охоплює дві категорії правопорушень:

1. Широкий спектр серйозних злочинів, тобто злочинів, які караються позбавленням волі на максимальний строк не менше чотирьох років або більш суворою мірою покарання, якщо вони носять транснаціональний характер і вчинені за участю організованої злочинної групи.

2. Конкретні діяння, що підлягають криміналізації згідно із Конвенцією ООН із боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, а саме:

- а) участь в організованій злочинній групі (стаття 5);
- б) відмивання доходів від злочинів (стаття 6);
- в) корупція (стаття 8);
- г) перешкоджання здійсненню правосуддя (стаття 23) [1].

Перша з названих категорій злочинів позначається такими ознаками, як серйозність («тест тяжкості»), участь організованої злочинної групи та транснаціональний характер.

За допомогою визначення організованої групи як дії «з тим, щоб отримати прямо чи опосередковано фінансову або іншу матеріальну вигоду».

Конвенція ООН із боротьби з транснаціональною організованою злочинністю обмежує цю категорію діями з корисливою мотивацією,

виключаючи з поняття «транснаціональний організований злочин» політично вмотивовані правопорушення. Це формулювання має принципове значення.

Фактично з його допомогою здійснюється розмежування тероризму та інших форм транснаціональної організованої злочинності.

Конвенція ООН із боротьби з транснаціональною організованою злочинністю поширюється лише на ті прояви організованої злочинності, які мають корисливу мотивацію, підкреслюючи тим самим важливість суб'єктивного критерію в такому розмежуванні.

Цим положенням побічно визначається терористичний злочин як такий, що здійснюється без мети отримання прямої або непрямой матеріальної вигоди.

Таким чином, для визначення сфери застосування Конвенції ООН із боротьби з транснаціональною організованою злочинністю в частині, що стосується попередження, розслідування й кримінального переслідування, транснаціональний організований злочин – це «серйозний злочин» (тобто злочин, який карається позбавленням волі на максимальний строк не менше чотирьох років або більш суворо), що має транснаціональний характер і вчинений за участю організованої злочинної групи, яка діяла, щоб отримати прямо чи опосередковано фінансову або іншу матеріальну вигоду. Це визначення доповнено переліком деяких конкретних складів злочинів, які в будь-якому випадку охоплюються згаданою конвенцією.

Поняття транснаціональності діяння, що охоплюється Конвенцією ООН із боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, розкривається в статті 3(2): злочин носить транснаціональний характер, якщо він скоєний у більше ніж одній державі; якщо він вчинений в одній державі, проте більша частина його підготовки, планування, керівництва або контролю має місце в іншій державі; якщо він вчинений в одній державі, проте за участі організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більше ніж одній державі; якщо він вчинений в одній державі,

проте його істотні наслідки мають місце в іншій державі [1].

Європейською конвенцією про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року (закріплює загальні положення щодо надання правової допомоги (ст. ст. 1, 2), особливості виконання судових доручень (ст. ст. 3-6), порядок вручення документів і розпоряджень суду стосовно явки свідків, експертів і притягнутих до відповідальності осіб (ст. ст. 7-12), виписано процедуру надання правової допомоги (ст. ст. 14-20) і повідомлення про злочини у зв'язку з провадженням у справі (ст. 21) та порядок обміну інформацією щодо судових вироків (ст. 22) тощо) передбачено, що запитувана Сторона виконує у передбачений законодавством спосіб будь-які судові доручення, які стосуються кримінальної справи і які надсилаються їй судовими органами запитуючої Сторони з метою забезпечення показань свідків або передачі предметів, які являють собою речові докази, матеріалів судової справи або документів [1, п. 1 ст. 3].

Що стосується ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), відповідно до ст. 2 (а) цієї Конвенції, у допомозі може бути відмовлено, якщо прохання про надання допомоги стосується правопорушення, яке, на думку запитуваної Сторони, є фінансовим правопорушенням.

Лише з прийняттям Додаткового Протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 17 березня 1978 року ситуація дещо змінилася.

Зокрема, держави-учасники домовилися про те, що вони надалі не користуються правом, передбаченим у пункті «а» ст. 2 даної Конвенції, відмовляти у наданні допомоги на підставі того, що прохання стосується правопорушення, яке, на думку запитуваної Сторони, є фінансовим правопорушенням [1, ст. 1].

Якщо Договірна Сторона обумовлює виконання судового доручення

щодо обшуку або арешту власності, умовою, що правопорушення, на якому ґрунтується судове доручення, має підлягати покаранню як за законодавством запитуючої Сторони, так і за законодавством запитуваної Сторони, ця умова виконується стосовно фінансових правопорушень, якщо правопорушення підлягає покаранню за законодавством запитуючої Сторони та відповідає правопорушенню такого самого характеру за законодавством запитуваної Сторони.

При цьому у проханні про надання допомоги не може бути відмовлено на підставі того, що законодавство запитуваної Сторони не передбачає таких самих податків чи зборів або не регулює податки, збори, мито або валюту таким же чином, як законодавство запитуючої Сторони [1, ст. 2].

Аналогічні норми містяться і в інших міжнародних правових актах, що регламентують співробітництво держав по лінії боротьби зі злочинністю.

Так, у ст. 5 Європейської конвенції про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 року (визначає зобов'язання видавати правопорушників (ст. 1), наведено перелік правопорушень, за які передбачено видачу особу (ст. 2-5), процедуру видачі осіб, які вчинили правопорушення (ст. 6-25) тощо) зазначено, що видача здійснюється, відповідно до положень цієї Конвенції, за правопорушення, пов'язані з податками, зборами, митом та валютою, тільки якщо Договірні Сторони ухвалили таке рішення стосовно будь-якого такого правопорушення або категорії правопорушень [1, ст. 5].

Проте, відповідно до Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 17 березня 1978 року, ст. 5 була викладена в новій редакції.

За цією статтею за правопорушення, пов'язані з податками, зборами, митом та валютою, видача здійснюється між Договірними Сторонами, відповідно до положень цієї Конвенції, якщо правопорушення, за законодавством запитуваної Сторони, відповідає правопорушенню такого ж самого характеру.

При цьому у видачі правопорушника не може бути відмовлено на підставі того, що законодавство запитуваної Сторони не передбачає таких самих податків чи зборів або не регулює податки, збори, мито або валюту таким же чином, як законодавство запитуючої Сторони [1, ст. 2].

Нерозповсюдження механізму правової допомоги у кримінальних справах повною мірою на фінансові злочини спочатку було наслідком неоднозначного до них ставлення з боку законодавців в окремих країнах.

Так, у законодавстві Люксембургу кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків до теперішнього часу зовсім не передбачена, а в Швейцарії податкове шахрайство віднесено до предмета регулювання адміністративного права.

Ізраїль не виконує міжнародні слідчі доручення в рамках розслідування кримінальних справ, порушених за ознаками податкових злочинів.

Згідно п. 4 ст. 4 Закону Ізраїлю «Про міждержавну правову допомогу», компетентний орган Ізраїлю може відмовити у виконанні клопотання про правову допомогу стосовно податкового злочину [39, с. 83].

Поряд з цим слід відмітити, що у більшості держав умисне невиконання податкових обов'язків, що виражається в ухиленні від сплати податків, однозначно розцінюється як суспільно небезпечне кримінально каране діяння.

Крім того, слід враховувати те, що подібні правопорушення часто поєднуються з іншими злочинами, в тому числі з тими, що мають велику суспільну небезпеку (наприклад, якщо мова йде про боротьбу з фінансуванням тероризму або організованою злочинністю).

Водночас зауважимо, що компетентні органи України не можуть здійснювати заходи щодо екстрадиції особи, яка вчинила ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

Згідно ч. 1 ст. 573 Кримінального процесуального кодексу України

запит про видачу особи (екстрадицію) направляється за умови, якщо за законом України хоча б за один із злочинів, у зв'язку з якими запитується видача, передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року або особу засуджено до покарання у виді позбавлення волі і невідбутий строк становить не менше чотирьох місяців [5, ч. 1 ст. 573].

А злочин, передбачений ст. 212 Кримінального кодексу України, не передбачає покарання у виді позбавлення волі. У зв'язку з цим, на нашу думку, санкція ст. 212 Кримінального кодексу України (ч. 3 – тяжкий злочин) повинна бути переглянута українським законодавцем, адже особу, яка умисно ухилилася від сплати податків і перебуває за кордоном, не можна притягнути до кримінальної відповідальності.

Серед інших багатосторонніх договорів, спрямованих на боротьбу з економічною злочинністю насамперед слід виділити такі: Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року, Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 15 травня 1972 року, Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року, Конвенція держав-членів Співдружності Незалежних Держав про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року (Мінська конвенція).

Так, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року в частині боротьби з економічною злочинністю передбачає заходи щодо боротьби з відмиванням коштів (ст. 7); міжнародного співробітництва з метою конфіскації доходів або майна стосовно злочинів, що охоплені цієї Конвенцією (ст. ст. 12, 13, 14); видачі та передачі засуджених осіб (ст. ст. 16, 17); взаємної правової допомоги в розслідуванні, кримінальному переслідуванні злочинів,

передбачених даною Конвенцією (ст. 18); спільних методів розслідування злочинів (ст. 19); передачі кримінального провадження (ст. 21); розширення співробітництва з правоохоронними органами (ст. 26) тощо [49, с. 52].

Дана Конвенція застосовується до попередження, розслідування і карного переслідування щодо злочинів, пов'язаних з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, корупцією, вчинених за участю організованої злочинної групи, а також стосовно «серйозних злочинів» (караються позбавленням волі на максимальний строк не менше чотирьох років або більш суворою мірою покарання).

В українському кримінальному законодавстві поняттю «серйозний злочин» відповідають поняття «тяжкий» і «особливо тяжкий злочин».

При цьому тяжкий злочин – це злочин, за який передбачено такий вид покарання, як позбавлення волі на строк не менше п'яти і не більше десяти років (ч. 4 ст. 12 Кримінального кодексу України, а особливо тяжкий злочин – за який передбачено такий вид покарання, як позбавлення волі на строк понад десять років або довічне позбавлення волі (ч. 5 ст. 12 Кримінального кодексу України).

При цьому зазначеним злочинам має бути властивий транснаціональний характер, тобто це злочини, які плануються чи вчиняються в кількох державах, або вчиняються в одній державі, а мають істотні наслідки в іншій.

У свою чергу, Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 15 травня 1972 року [12] регламентує діяльність компетентних органів обох (кількох) держав, що полягає у передачі кримінального провадження щодо злочину, який був вчинений на її території, компетентним органам іншої держави, а також діяльність останніх, спрямована на задоволення клопотання відповідної іноземної установи: прийняття справи для її провадження, згідно зі своїм законодавством, у зв'язку з вчиненням злочину особою, яка підпадає під кримінальну

юрисдикцію приймаючої держави.

Зокрема, даною Конвенцією визначено порядок та умови передачі провадження у кримінальних справах (ст. ст. 6-12), процедуру передачі провадження у кримінальних справах (ст. ст. 13-20), наслідки клопотання про порушення кримінального переслідування в запитуючій державі (ст. ст. 21, 22), наслідки клопотання про порушення кримінального переслідування в запитуваній державі (ст. ст. 23-26), тимчасові заходи в запитуваній державі (ст. ст. 27-29) множинність кримінального провадження (ст. ст. 30-34) тощо.

Необхідно також відмітити і Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року [13], у якій виписано порядок використання термінів (ст. 1), заходи, які мають вживатися на національному рівні (ст. ст. 2-6), принципи міжнародного співробітництва (ст. 7), особливості надання допомоги у проведенні розслідування (ст. ст. 8-10), прелімінарні заходи (ст. ст. 11, 12), зобов'язання щодо здійснення конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. ст. 13-17), підстави відмови від співробітництва та відстрочка співробітництва (ст. ст. 18-20), повідомлення і захист прав третіх сторін (ст. ст. 21, 22), процедурні та інші загальні правила щодо боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. ст. 23-35).

Крім цього, існує Конвенція держав-членів Співдружності Незалежних Держав про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року (Мінська конвенція) [14], яка спрямована на регулювання основних аспектів надання правової допомоги між колишніми країнами СРСР (Білорусь, Казахстан, Узбекистан, Росія, Таджикистан, Вірменія, Україна, Киргизія, Молдова, Туркменістан, Азербайджан, Грузія).

У даній Конвенції передбачено обсяг правової допомоги (ст. 6), зміст і форму доручення про надання правової допомоги (ст. 7), порядок виконання

доручення про надання правової допомоги (ст. 8), особливості виклику свідків, потерпілих, цивільних позивачів, цивільних відповідачів, їх представників, експертів (ст. 9), порядок вручення документів (ст. ст. 10, 11), випадки відмови в наданні правової допомоги (ст. 19); у Розділі 4 цієї Конвенції «Правова допомога у кримінальних справах» визначено порядок та умови видачі особи, яка вчинила правопорушення (ст. ст. 56-71), особливості здійснення карного переслідування (ст. ст. 72-77), положення щодо передачі предметів та повідомлення про обвинувальні вирoki і відомості про судимості (ст. ст. 78-79) [52, с. 87].

Разом з цим міжнародні договори з правової допомоги у кримінальних справах в переважній більшості є двосторонніми.

У двосторонніх угодах встановлюються більш конкретні форми співпраці в боротьбі за певними видами злочинів.

До цих міжнародних правових актів насамперед слід віднести договори про взаємну допомогу у кримінальних справах (наприклад, Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах від 23 вересня 1996 року, Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 16 січня 2002 року, Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про взаємну правову допомогу в кримінальних справах від 10 жовтня 2004 року, Договір між Україною та Республікою Індія про взаємну правову допомогу в кримінальних справах від 3 жовтня 2002 року, Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 22 липня 1998 року тощо) та договори про видачу правопорушників (наприклад, Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про видачу правопорушників від 21 жовтня 2003 року, Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про видачу правопорушників від 10 жовтня 2004 року, Договір між Україною та Республікою Індія про видачу правопорушників від 3 жовтня 2002 року,

Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про екстрадицію від 10 грудня 1998 року, Договір між Україною та Ісламською Республікою Іран про видачу правопорушників від 11 травня 2004 року).

Зазначені вище договори визначають обсяги і види правової допомоги під час розслідування злочинів, можливість застосування норм процесуального законодавства запитуючої сторони під час виконання запиту, умови, підстави і порядок видачі осіб для кримінального переслідування тощо.

Правова допомога може бути надана у будь-якій категорії справ, у яких проводиться досудове розслідування (окрім справ приватного обвинувачення), незалежно від підслідності.

Надання правової допомоги у кримінальних провадженнях усіма компетентними органами здійснюється на підставі письмових запитів та письмових гарантій.

Слід також відмітити, що існує значна кількість міжвідомчих договорів, спрямованих на боротьбу з економічною злочинністю.

Серед них насамперед заслуговує уваги Угода країн-учасниць Співдружності Незалежних Держав про співробітництво зі злочинами у сфері економіки від 12 квітня 1996 року [15].

У ст. 4 даного міжнародного документа визначено, що уповноважені відомства Сторін здійснюють співробітництво шляхом:

- а) обміну інформацією з питань щодо боротьби зі злочинами у сфері економіки;
- б) проведення заходів з попередження, виявлення, припинення і розкриття злочинів у сфері економіки;
- в) обміну досвідом роботи з попередження, виявлення, припинення і розкриття злочинів у сфері економіки, у тому числі навчальною, методичною і спеціальною літературою;
- г) організації спільних наукових досліджень, семінарів і конференцій;

- д) сприяння в підготовці і підвищенні кваліфікації кадрів;
- е) надання на запити нормативних актів, що регламентують діяльність у сфері економіки.

Співробітництво в рамках цієї Угоди здійснюється на підставі запитів заінтересованої Сторони про надання сприяння або з ініціативи Сторони, яка допускає, що таке сприяння становить інтерес для іншої Сторони.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що ефективність міжнародного співробітництва у боротьбі з економічною злочинністю визначається тим, наскільки плідно співпрацюють один з одним відповідні органи двох або більше країн.

Висновки до розділу 1

Отже, в кінці розділу зазначимо, що наявні доктринальні підходи як вітчизняних, так і зарубіжних учених щодо визначення поняття транснаціонального організованого злочину є різними.

Особливістю є те, що немає однаковості поглядів у принципових питаннях, які стосуються визначення поняття транснаціональної організованої злочинності.

Крім цього, у науковій доктрині міжнародного кримінального права часто спостерігається підміна поняття «транснаціональна організована злочинність» поняттям «міжнародна злочинність», що у свою чергу є ще однією проблемою в контексті відмежування цих понять від інших споріднених видів злочинної діяльності.

Підбиваючи підсумки дослідження, необхідно зазначити, що організована економічна злочинність в Україні протягом останніх десятиліть пройшла чималий шлях розвитку, трансформуючись з діяльності перших угруповань представників адміністративно-господарської номенклатури, ділків від економіки і криміналітету за радянських часів у сучасні форми транснаціонального злочинного бізнесу.

В останні роки діяльність транснаціональних організованих злочинних угруповань перетворилась на масштабну загрозу соціальній, економічній і політичній стабільності в державі.

Перспективними напрямками подальших досліджень вбачаються вивчення головних тенденцій сучасної транснаціональної економічної злочинності в Україні та трансформації її форм, а також питання вдосконалення організаційно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів у протидії транснаціональним економічним злочинам.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ В БОРОТБІ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМИ ЗЛОЧИНАМИ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

2.1. Поняття та елементи організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки

«Умови сучасного світу, – писав Рене Давид, – вимагають..., щоб між державами встановилися, крім просто мирного співіснування, нові відносини співпраці, як регіональні, так навіть і всесвітні» [33, с. 9].

Сьогодні можна говорити про те, що еволюція злочинності об'єктивно створила передумови до взаємозалежності і солідарності держав у реалізації кримінальної політики.

Водночас, Україна (втім, як і будь-яка інша держава, що поважає міжнародне право) має досить обмежені можливості у протидії кримінальним загрозам, що формуються й реалізуються на різних державних територіях (транскордонній, транснаціональній злочинності, злочинам, що мають регіональний, наднаціональний чи транснаціональний елементи).

Вітчизняні органи влади при здійсненні кримінального переслідування, у ході реалізації кримінальної відповідальності мають повноваження, окреслені межами внутрішньої (національної) кримінально-правової юрисдикції.

Зважаючи на необхідність дотримання засад поваги державного суверенітету інших держав їхні працівники не можуть (і не вправі), керуючись внутрішнім законодавством України, виконувати на території іноземної держави дії, спрямовані на охорону правопорядку, розкриття злочинів, збирання доказів, затримання осіб, застосування покарань тощо

[44, с. 74].

Перелічені вище чинники виводять проблеми організації реагування на злочини за межі внутрішніх інтересів нашої держави та вимагають від України вживати адекватні змінам криміногенної картини світу заходи як на рівні національної правової системи, так і на міжнародно-правовому рівні.

У таких умовах все більш актуальними стають питання розвитку міжнародного співробітництва України в «антикримінальній» сфері. Це завдання мають спільно вирішувати всі суб'єкти владних повноважень – як ті, що відповідають за нормативне забезпечення кримінальної політики України (парламент держави), так і ті, які здійснюють її практичну реалізацію (вітчизняні органи кримінальної юстиції).

У спеціальній літературі питання міжнародного співробітництва, зумовленого спільними потребами підтримання правопорядку обговорюються досить часто.

Водночас, його загальне визначення ще й досі є дискусійним.

Слід звернути увагу, що для формулювання відповідних дефініцій часто користуються категорією «міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю».

У одних випадках її визначають як співробітництво із забезпечення захисту особи, суспільства, держави, міжнародного співтовариства від злочинних діянь, суспільна небезпечність яких вимагає об'єднання зусиль кількох держав [15, с. 42].

В інших це співробітництво розглядається як складна система відносин, що включає міжнародну злочинність як об'єкт цілеспрямованого впливу держав у боротьбі із нею, узгоджену політику, договірно-правову основу та внутрішнє законодавство, правозастосовчу й організаційну діяльність суб'єктів співробітництва з попередження злочинності, кримінально-правовій боротьбі із нею та виконання кримінальних покарань при дотриманні встановлених правил поведінки з правопорушниками.

Як слушно вказує М. В. Буроменський, співробітництво поширюється на процеси уніфікації кримінального, кримінально-процесуального, пенітенціарного законодавства, на надання міждержавної правової допомоги у кримінальних справах, на процеси формування міжнародного кримінального права [22, с. 738–739].

Тому правова основа діяльності держави, міжнародної спільноти і їхніх представників в цьому напрямку є комплексною.

Як вважають деякі автори, вона включає положення як міжнародного кримінального права, так і норми внутрішнього кримінального та пов'язаного з ним законодавства.

Слід зазначити, що міжнародне співробітництво з питань протидії злочинності не слід ототожнювати з міжнародним кримінальним правом – вони є самостійними й рівнобіжними векторами розвитку міжнародно-правового співробітництва з правових питань. Тому й висновок включення міжнародного кримінального права до складу приписів про міжнародно-правове співробітництві держав у сфері кримінальної політики є дещо спірним.

Основу міжнародного кримінального права складають рішення міжнародних установ, організацій, об'єднань.

Відомий європейський фахівець з міжнародного кримінального права Г. Верле пише, що ця галузь охоплює норми універсальної юридичної значимості, які встановлюють, виключають чи іншим чином регулюють відповідальність за вчинення злочинів за міжнародним правом, що караються незалежно від того, чи включені вони в національну правову систему («ключовими» злочинами тут є воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид і злочин агресії) [25, с. 38–41].

Отже, норми міжнародного кримінального права уособлюють волю світової спільноти, спрямовану на забезпечення процесів міжнародного співробітництва.

Якщо держава з якихось причин ігнорує ці норми, це означає, що вона не бере участі у глобальній взаємодії з приводу зазначених злочинних посягань.

Організовані злочинні угруповання діють узгоджено в єдиному кримінальному просторі на територіях своїх держав, що сприяє тенденції зростання транснаціональної злочинності, характерної для сучасного світу.

Сьогодні є очевидним, що ці злочинні угруповання намагатимуться ще ширше використовувати такі сприятливі чинники, як спрощення порядку перетинання кордонів країни (так звану «прозорість кордонів»), створення вільних економічних зон, недосконалість законодавчої та нормативної бази боротьби з міжнародною злочинністю, неефективність прикордонного, митного й іншого контролю для здійснення своїх злочинних цілей.

Бурхливий розвиток міжнародних відносин при одночасному зростанні злочинності практично в усьому світі спричиняє підвищення активності злочинного середовища щодо встановлення міжнародних зв'язків, у тому числі зростанню кількісного обсягу злочинів транснаціонального характеру на території країн близького зарубіжжя.

При цьому спостерігається тенденція до розширення легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, торгівлі людьми, втягнення їх у проституцію та інші форми експлуатації, нелегального ввезення і вивезення робочої сили, ввезення до країн близького зарубіжжя наркотиків, зброї та інших небезпечних товарів.

Аналіз матеріалів правоохоронних органів зарубіжних країн, представників МВС за кордоном і дипломатичних представництв України в інших державах свідчать про тенденцію збільшення окремих видів злочинів у сфері економічної діяльності, вчинених організованими злочинними групами з міжнародними зв'язками [61, с. 57].

Однією із найбільш гострих на сьогодні проблем детінізації економічної діяльності є проблема протидії, обмеження впливу міжнародної

тіньової економіки на соціально-економічні процеси всередині національного простору.

Глобальний обіг транснаціональної тіньової економіки оцінюється в межах 1 трлн. дол. на рік.

Щороку через світову фінансову систему відмивається близько 500 млрд. дол. [18, с. 3].

Об'єктивним фактором цього процесу, безумовно, виступає глобалізація, яка полягає в якісному зростанні взаємозв'язку та взаємозалежності національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур, навколишнього середовища.

Дві основні тенденції сучасного процесу глобалізації:

1) безпрецедентно щільна взаємопов'язаність новітніх соціально-економічних явищ і процесів (глобалізація економічного розвитку, глобальний характер екологічних проблем) та

2) національний (локальний) характер інших соціальних явищ і процесів (особливості політичних систем, цивілізаційна специфічність).

Вони визначають характер глобальних трансформацій, породжують високий рівень дисфункціональності багатьох соціально-економічних підсистем, утворення тіньових процесів як на національному, так і міжнародному рівнях, утворення міжкрайової тіньової економічної діяльності.

Таким чином, можна констатувати, що транснаціональна тіньова економіка перебуває на стадії бурхливої еволюції, захоплює нові ринки, освоює новітні технології, переходячи від традиційних ієрархічних організаційних структур до більш гнучких сітьових форм організації злочинної діяльності.

Законослухняний світ певною мірою стає жертвою досягнень цивілізації, що сприяють розвитку протиріч світових господарських процесів: глобалізація легальної економіки призвела до глобалізації

тіньового підпілля, стимулювала зростання попиту на протиправні послуги, підштовхнула кримінальні сили до більш довершеної кооперації та інтеграції.

Отже, транснаціональна економічна злочинність тісно пов'язана з процесом глобалізації, розвій якого супроводжується суперечливою боротьбою криміногенних та антикриміногенних факторів, за яких глобалізація, з одного, боку сприяє злочинності, а з іншого – впливає на її запобігання.

На зламі тисячоліть процес транснаціоналізації економічної злочинності суттєво посилюється внаслідок великого історичного катаклізму, яким став розпад СРСР та створення на його геополітичному просторі незалежних країн, що стали на складний, суперечливий шлях трансформації до ринкової економіки.

Притаманні суспільствам пострадянських країн криміногенні фактори, зокрема, загальнокримінальні злочини проти власності, господарські злочини, корупція та службові зловживання стали живильним середовищем для швидкої їх інтеграції з транснаціональними злочинними проявами на теренах СНД.

Сучасне «антикримінальне» співробітництво на міжнародному рівні охоплює широке коло питань – криміналізацію певних суспільно небезпечних діянь, уніфікацію законодавства про відповідальність за їх вчинення, безпосереднє припинення злочинів, проведення в необхідних випадках оперативно-розшукових дій, надання допомоги в розслідуванні кримінальних проваджень і в здійсненні кримінального переслідування, розслідування міжнародних злочинів, здійснення кримінального переслідування, забезпечення виконання кримінальних покарань, постпенітенціарний вплив, надання професійно-технічної допомоги, попередження злочинів, обмін аналітичною, кримінологічною та оперативною інформацією, розшук, арешт і конфіскацію незаконно

переправлених за кордон капіталів [13, с. 25].

Понад півстоліття (починаючи з першого Конгресу ООН з попередження злочинності та поведження з правопорушниками, що відбувся в 1955 р в Женеві) у світі функціонує глобальна система боротьби зі злочинністю, що включає головні органи ООН, її спеціалізовані установи та між-народні організації, а також міжнародні регіональні організації по боротьбі із злочинністю, міжнародні та національні судові системи, правоохоронні органи держав.

Так, якщо в першому півріччі 2015 року до Головного слідчого управління Міністерства внутрішніх справ України надійшло 292 запити про міжнародну правову допомогу, то за аналогічний період 2016 року їх було вже 409 [17, с. 82].

2.2. Міжурядові організації в організаційно-правовому механізмі міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки

У міжнародно-правових документах та у науковій літературі термін “міжнародні неурядові організації” вживається щодо організацій, які діють на національному, субрегіональному, регіональному або міжнародному рівнях; виступають суб’єктами міжнародних відносин; реалізують найрізноманітніші інтереси (економічні, професійні, освітні).

Згідно з Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 1296 (XIV) від 23 травня 1968 р. міжнародна неурядова організація – це будь-яка міжнародна організація з недержавним характером представництва, добровільним характером діяльності, яка ґрунтується не на підставі міжурядової угоди та не переслідує комерційної мети.

Науковці Ф. Брайар та М.-Р. Джалілі під неурядовими міжнародними організаціями розуміють структури співробітництва у специфічних сферах, які об’єднують недержавні інститути та індивідів кількох країн (релігійні організації (Екуменічна Рада Церков), організації учених (Пагоушський Рух), спортивні (ФІФА), профспілкові (МФП), правові (Міжнародна Амністія) тощо) [15, с. 95].

Тобто неурядова міжнародна організація – це організаційно-оформлене, засноване на приватному погодженні некомерційне об’єднання національних організацій, союзів, груп і окремих осіб, що реалізує суспільно-корисні цілі у різних галузях (публічно-правовій, соціальній, політичній, культурній, економічній тощо) та ґрунтується на неурядових угодах.

Тобто держава не несе відповідальності за діяльність своїх громадян у таких організаціях.

Якщо міжурядові організації є мостом між урядами, то неурядові – це міст між народами.

Варто відзначити, що науковці виділяють як вузьке, так і широке розуміння терміна міжнародної неурядової організації [19].

Згідно з вузьким трактуванням, до неурядових організацій не належать громадсько-політичні рухи, транснаціональні корпорації, а тим більше організації, які створені під егідою держав.

Широке трактування поняття неурядової міжнародної організації представляє Економічна та соціальна рада ООН, розглядаючи її як будь-яку міжнародну організацію, створену не на основі міжурядової угоди.

Неурядові організації діють у сфері, що представляє міжнародний інтерес, який не пов'язаний з інтересом окремої особи, групи осіб, нації чи ситуації у конкретній державі. Засновниками неурядових інституцій виступають релігійні, професійні громадські організації, бізнес-групи, приватні особи.

Міжнародні неурядові організації мають статус юридичної особи та дотримуються основних принципів міжнародного права, закріплених у Статуті ООН.

Неурядові організації можуть бути складовою неформалізованих міжнародних суспільних рухів – екологічного, правозахисного, молодіжного, жіночого, профспілкового, національно-визвольного, антивоєнного тощо. Часто неурядові міжнародні організації називають групами тиску, адже, мобілізуючи міжнародну громадську, вони здійснюють тиск на міжнародне співтовариство.

Об'єктивними причинами виникнення неурядових міжнародних організацій є глобалізаційні процеси та масштабні транскордонні взаємодії.

На думку сучасних науковців, у перспективі міжнародні неурядові організації зумовлять створення глобального громадянського суспільства, яке впливатиме на систему міжнародних відносин подібно до громадянського суспільства у національних державах [33, с. 44].

Аналізуючи правову природу неурядових міжнародних організацій,

слід зазначити, що вони не є суб'єктами міжнародного права, проте можуть функціонувати як суб'єкти міжнародно-правових відносин.

Враховуючи значний внесок неурядових організацій у розвиток сучасних міжнародних відносин і права, їх вплив на світовий політичний процес, науковці визнають за ними статус суб'єктів міжнародного права із спеціальною правосуб'єктністю.

Варто відзначити, що у сучасній науці чітко виокремились два підходи до трактування статусу неурядових організацій у системі міжнародних правовідносин:

- 1) неурядові міжнародні організації не є суб'єктами міжнародного права;
- 2) міжнародні неурядові організації, не будучи суб'єктами міжнародного права, є учасниками (суб'єктами) міжнародних правовідносин і, можливо, у майбутньому відбудеться становлення їх міжнародної правосуб'єктності.

На думку більшості науковців, хоч міжнародні неурядові організації не є суб'єктами міжнародного права, але повинні здійснювати свою діяльність згідно з його принципами і нормами.

У межах держав правовий статус неурядових організацій визначається національним законодавством.

Перші неурядові організації з'явилися ще в середині XIX ст. Так, ще у 1823 р. було утворене Британське і Міжнародне Товариство боротьби проти рабства.

Одна з найвідоміших і найвпливовіших організацій – Міжнародний Червоний Хрест – була заснована швейцарцем Анрі Дюнаном у 1863 р.

У 1895 р. був утворений Міжнародний кооперативний альянс, який об'єднав національні та регіональні союзи кооперативів.

У 1899 р. парламентарі-пацифісти близько 90 країн створюють неурядову організацію – Міжпарламентський Союз, метою якого було

сприяння миру та співробітництву між державами, запобіганню світовій війні.

На початку ХХ ст. виникає багато добровільних об'єднань, які здійснювали свою діяльність у рамках конфесіональних інституцій. У 1905 р. нараховується 134 неурядових організацій.

З метою покращання умов праці, підвищення заробітної плати у 1920 р. була заснована Всесвітня конфедерація праці (яка сьогодні нараховує понад 15 млн. членів), а також Міжнародна торговельна палата, яка об'єднала національні осередки торговельно-промислових палат.

Інтенсивний процес утворення і функціонування міжнародних неурядових організацій розпочався після Другої світової війни.

Значна кількість організацій (зокрема, Міжнародна демократична федерація жінок (1945 р.), Міжнародна організація журналістів (1946 р.); Міжнародна асоціація юристів-демократів (1946 р.)) виникали як пацифістська реакція на жахливі прояви війни.

У 1945 р. була заснована Всесвітня федерація профспілок, яка є активним суб'єктом у сучасній системі міжнародних відносин.

Після утворення Організації Об'єднаних Націй, з метою консолідації національних асоціацій підтримки ООН, у 1946 р. утворена Всесвітня федерація асоціацій сприяння ООН.

Варто відзначити стрімку динаміку зростання кількості неурядових організацій, активізацію їх діяльності та значний вплив на світовий політичний процес.

У 1905 р. нараховується 134 неурядових організацій, у 1958 р. – їх вже близько 1000, у 1972 р. – 3733, наприкінці 80-х р.– 4000; у 1994 р. – 43958 міжнародних неурядових організацій [47, с. 67].

Особливо інтенсивним процес створення міжнародних неурядових організацій став з появою на міжнародній арені ООН.

З часу свого утворення неурядові організації пройшли активну за

змістом і формами діяльності еволюцію:

- 1) зростання кількості;
- 2) посилення співробітництва у вирішенні як окремих, так і глобальних проблем сучасності;
- 3) зростання рівня і масштабів взаємодії з державними, міжурядовими організаціями (особливо з установами системи ООН);
- 4) зміцнення незалежності та авторитету цих організацій на міжнародній арені [27, с. 67].

Нормативно-правове регулювання діяльності неурядових міжнародних організацій має свою специфіку.

Серед джерел міжнародного права, що регулюють діяльність неурядових організацій, – статuti ООН, ЮНЕСКО й спеціальні резолюції міжнародних міжурядових організацій, які передбачають особливий механізм співробітництва з неурядовими інститутами у межах консультативного статусу.

Спеціальних міжнародно-правових актів, що повною мірою регулюють діяльність неурядових міжнародних організацій не існує.

Положення, що визначають діяльність неурядових міжнародних організацій, містяться, наприклад, у Женевських конвенціях (1949 р.), у Додаткових протоколах до них (1977 р.), в Оттавській конвенції (1997 р.).

Важливим нормативно-правовим документом, який визначає статус неурядових організацій в системі міжнародних відносин є “Конвенція № 124 Ради Європи” (1986 р.).

Це багатостороння угода про визнання правосуб’єктності неурядових міжнародних організацій, яка вступила в силу 1 січня 1991 р.

У січні 2005 р. її ратифікувало 9 держав, серед яких – Австрія, Бельгія, Великобританія, Греція, Португалія, Франція, Швейцарія, Словенія, Македонія.

Деякі правові відносини міжнародних неурядових організацій

регулюються внутрішнім законодавством окремих країн.

Неурядові міжнародні організації активно і ефективно діють у різних галузях. Значний вплив на сучасні міжнародні процеси здійснюють такі неурядові організації, як “Всесвітня федерація професійних спілок”, “Міжнародна федерація з прав людини”, “Міжнародна амністія”, “Всесвітня організація боротьби проти тортур”, “Freedom House”, “Human Rights watch”, “Всесвітня рада миру”, “Товариство Червоного Хреста і півмісяця”, “Репортери без кордонів”, “Римський клуб”, “Християнська мирна конференція”, Екуменічна Рада Церков; “Всесвітня федерація демократичної молоді”; неурядова організація у галузі спорту ФІФА.

Активно діють екологічні неурядові організації “Грінпіс”, “Всесвітній фонд дикої природи”.

У сфері захисту та представлення інтересів і прав жінок найвпливовіші на загальнонаціональному та міжнародному рівнях – всеукраїнські та міжнародні організації: “Жіноча Громада”, Союз Українок, Міжнародний жіночий правозахисний центр “Ла Страда – Україна” тощо.

Головною ознакою неурядових міжнародних організацій є створення їх не на основі міждержавних договорів.

Вони не виражають інтересів держав чи міжурядових організацій, їх засновниками є професійні, релігійні та інші громадські організації або приватні особи, заклади, організації та органи.

Міжнародні неурядові організації не ставлять собі за мету одержання прибутку, а функціонують за рахунок внесків своїх членів, тобто мають некомерційний, неприбутковий характер і некомерційні цілі.

На думку Є. Кузнецової, можна виділити кілька критеріїв, яким мають відповідати неурядові міжнародні організації [26, с. 87].

По-перше, організація повинна мати некомерційний характер. В ООН некомерційний характер передбачає фінансування організації самими членами або добровільними внесками.

Однак варто відзначити, що формально некомерційні організації, які об'єднують представників бізнесу, що лобіюють комерційні інтереси, визнаються як неурядові міжнародні організації і Радою Європи, і ООН (Наприклад Міжнародний морський форум нафтовидобувних компаній).

По-друге, організація не повинна використовувати або пропагувати насильницькі методи.

Відповідно не визнаються неурядовою міжнародною організацією визвольні рухи, воюючі або повсталі та інші збройні угруповання, навіть якщо їхні дії легітимні за міжнародним правом (Організація визволення Палестини, Народна організація Південно-Західної Африки (СВАПО)).

По-третє, організація не повинна брати участь у політиці з метою досягнення влади.

За цим критерієм до неурядових міжнародних організацій не належать політичні партії і опозиційні об'єднання політичних партій, таких як Ліберальний інтернаціонал, Соціалістичний інтернаціонал, Міжнародний союз демократів.

До основних критеріїв можна зарахувати також міжнародний характер складу і цілей, приватний характер заснування і добровільний характер діяльності.

Установчі документи неурядових організацій не є міжнародними угодами і не регламентуються нормами міжнародного публічного права.

Рішення, які приймають неурядові інституції, як правило, не мають для держави юридичної сили, а можуть бути лише рекомендаційними.

Організаційна структура неурядових міжнародних організацій встановлюється на основі установчих документів та складається, як правило, з представницького органу (загального зібрання членів), постійнодіючих розпорядчих та оперативних органів, комітетів та відділів.

Головним органом більшості неурядових організацій є загальні збори, періодичність яких зазначена у статуті. Цей представницький орган має різні

назви в різних організаціях: асамблея, всесвітня асамблея, генеральна асамблея, пленарна сесія, конгрес, конференція тощо.

Виконавчі органи або обираються на певний термін представницьким органом, або створюються за принципом представництва від національних організацій.

Неурядові організації можуть мати два виконавчі органи з різною компетенцією і різними назвами: виконавча рада, виконавчий комітет, бюро, генеральна рада, рада директорів тощо.

Обираються також посадові особи: президент, віце-президенти, голова виконкому та його заступники.

Важливу роль серед посадових осіб відіграють генеральні секретарі, керівні діячі постійного секретаріату [12].

Різні за своїми цілями та складом, формами та методами діяльності, функціональною спрямованістю неурядові організації мають доволі схожу систему керівних органів, яка складається з таких основних видів: вищі, виконавчі, адміністративні органи.

Вищі органи, як і в міжурядових організаціях, вирішують найважливіші питання діяльності організації.

Основною формою роботи цих органів, що мають представницький характер, є проведення сесій у терміни, визначені статутом.

Виконавчі органи забезпечують роботу організації у період між сесіями вищих органів, контролюють реалізацію рішень, готують наступні сесії. Вони формуються вищими органами неурядової організації і проводять свої засідання кілька разів на рік.

Адміністративні органи забезпечують ведення поточних справ організації: вирішують організаційні питання, представляють організацію у зовнішніх відносинах, організують документообіг, відповідають за діловодство, публікацію необхідних документів та матеріалів тощо.

Деякі міжнародні неурядові організації створюють на постійній або

тимчасовій основі комітети, комісії, групи експертів або регіональні філії як допоміжні органи для виконання певних завдань.

У сучасній науці неурядові міжнародні організації розрізняють за типом членства: неурядові організації, які мають конкретних членів, та неурядові організації з невизначеним членством [52, с. 47].

Існує також поділ неурядових організацій на три категорії:

1. Неурядові організації, організовані урядами (наприклад, неурядові організації періоду “холодної війни”).
2. Квазінеурядові організації.
3. Неурядові організації, повністю залежні від донорів. Розрізняють універсальні неурядові організації (до них належать національні товариства, групи чи окремі громадяни усіх чи майже усіх країн світу), регіональні (охоплюють країни окремих географічних регіонів) та субрегіональні (входять частини регіонів).

Ш. Зоргбіб розрізняє три види неурядових організацій:

- 1) сили громадської думки (наприклад, політичні – Соцінтерн; релігійні – Екуменічна Рада Церков; гуманітарні – Міжнародний Червоний Хрест);
- 2) приватні транснаціональні організації та інститути, які символізують появу на світовій арені нових економічних, окультних і неконтрольованих сил (транснаціональні підприємства та транснаціональний синдикалізм);
- 3) асоціації держав-виробників, які є міжурядовими за структурою і складом, але транснаціональними за характером діяльності і які прагнуть утвердити свій економічний вплив у міжнародній спільноті (наприклад: Міжурядова рада країн–експортерів міді; Організація країн–експортерів заліза; Міжнародна асоціація бокситу; Організація країн – експортерів нафти) [45, с. 95].

Аналіз неурядових міжнародних організацій дає можливість виокремити основні напрями діяльності цих організацій [15, с. 95]:

1. У системі відносин “людина-природа” неурядові міжнародні

організації спрямовують діяльність на вирішення проблем, пов'язаних із:

- а) захистом довкілля (екологічні проблеми);
- б) населенням Землі та його життєзабезпеченням (продовольчі, енергетичні, сировинні, демографічні та інші проблеми); освоєнням Світового океану та космічного простору; запобіганням стихійним лихам та боротьбою із його наслідками.

2. У системі відносин “людина-людина” неурядові міжнародні організації прагнуть до вирішення проблем: ліквідації економічної, культурної відсталості країн, що розвиваються; боротьби із злочинністю, наркоторгівлею, міжнародним тероризмом; збереження миру, розв'язання міжнародних конфліктів; забезпечення прав і свобод людини; вдосконалення освіти, науково-технічного потенціалу; боротьби з голодом та найнебезпечнішими захворюваннями.

Функціонуючи як суб'єкт міжнародних відносин, неурядові міжнародні організації досягають цілей у різних галузях, політичній зокрема. Це стосується і таких завдань, що потребують серйозних поступок з боку держав, які змушені за деяких обставин частково відмовлятися від принципу національного суверенітету.

Так, останніми роками деяким неурядовим організаціям, а саме тим, сферою діяльності яких є захист прав людини, екологічні проблеми або гуманітарна допомога, вдалось досягти “права на втручання у внутрішні справи суверенних держав”.

В окремих випадках неурядові організації можуть включатись у дипломатичну діяльність, впливаючи на процеси прийняття рішень.

Традиційне обмеження для неурядових організацій – неучасть у політиці з метою досягнення влади.

Аналізуючи функції, які виконують міжнародні неурядові організації, можна виокремити інформаційну (збір, аналіз, розповсюдження інформації); нормативну (участь у процесах встановлення стандартів діяльності в окремих

галузях); наглядову (контроль за дотриманням норм права); оперативну (цільове використання ресурсів – технічних, гуманітарних, освітніх тощо); формування міжнародної громадської думки; висловлення і захист інтересів членів організації; налагодження зв'язків і співробітництва між національними організаціями, що існують поза впливом урядових структур.

Пріоритетними формами діяльності міжнародних неурядових організацій є: прийняття постанов; участь у розробленні резолюцій; організація заходів (конгресів, конференцій, симпозіумів для обговорення актуальних проблем); проведення дослідної роботи; участь у заходах, що їх організують міжурядові організації; видання інформаційних матеріалів; організація навчання.

Взаємовідносини та взаємодія між неурядовими міжнародними організаціями й міждержавними (міжурядовими) інституціями ґрунтується на визнанні консультативного статусу неурядових організацій та наданні їм ролі спостерігачів.

Співпраця бере початок ще від існування Ліги Націй.

Одержання консультативного статусу залежить від міжнародного авторитету неурядової організації, заінтересованості у співробітництві з нею. Консультативний статус дає можливість направляти спостерігачів на засідання міждержавних інституцій, брати участь в обговоренні питань, виступати із заявами, пропонувати питання до порядку денного, впливати на процес прийняття постанов міжурядовими організаціями, висловлюючи свою позицію щодо певних проблем; проводити спільні заходи.

Майже усі неурядові організації намагаються отримати консультативний статус при відповідних міждержавних організаціях.

Отримання такого статусу не тільки означає визнання діяльності конкретної організації, але і в той самий час відображає зростання міжнародного авторитету і впливу міжнародних неурядових організацій на розвиток сучасних міжнародних відносин.

Крім того, співробітництво неурядових організацій з міждержавними здійснюється за такими основними напрямками: надання інформації про свою діяльність і розповсюдження інформації, одержаної від міждержавних організацій; надання консультацій з питань, що входять до їх компетенції, іншим організаціям, суспільним групам та окремим особам; участь у правотворчому процесі, розробка проектів міжнародних угод; спостереження за дотриманням норм міжнародного права, особливо у сфері прав людини і у справі охорони довкілля; утворення слідчих комісій для розслідування міжнародних злочинів [10, с. 41].

Крім того, міжурядові організації доволі часто залучають кваліфікованих експертів із неурядових організацій з метою збору інформації, з'ясування позицій, що дає змогу спиратись на думку громадськості під час прийняття рішень.

Отже, система сучасних міжнародних відносин характеризується значним зростанням кількості міжнародних неурядових організацій, збільшенням їх впливу на світовий політичний процес і міжнародну співпрацю.

Неурядові міжнародні організації є активними інституціалізованими суб'єктами міжнародних відносин, репрезентують широкі суспільні інтереси, які виходять за межі окремих держав.

Діючи в межах консультативного статусу, неурядові інституції активно взаємодіють з урядовими міжнародними організаціями, визначаючи тенденції та характер міжнародних відносин.

В умовах активного протистояння міжнародній організованій злочинності національні поліцейські служби останні роки аналізують криміногенну ситуацію в країні виключно в контексті загального розвитку злочинності на європейському континенті.

Враховуючи загрозливі тенденції поширення злочинності, у 90-і роки одним з найважливіших пріоритетів співпраці країн-членів ЄС було визнано

створення єдиного загальноєвропейського безпечного простору, що можливо лише за умови налагодження кооперації і координації діяльності компетентних правоохоронних органів у галузі здійснення боротьби з кримінальною злочинністю, тобто своєрідної європеїзації поліцейської роботи".

Досягнення узгодженості в діях споріднених національних кримінально-поліцейських відомств завжди було складною проблемою. Це пояснюється різними підходами до визначення їхньої структури, завдань і компетенції залежно від правових традицій країни, пріоритетів державної кримінальної політики та обраної управлінської моделі (централізованої, федеративної чи децентралізованої).

Однією з перших ознак розбудови нової європейської системи внутрішньої безпеки стало заснування регіональної міждержавної організації - Європейського поліцейського відомства (Європолу).

Створення Європолу стало можливим завдяки активному лобіюванню цієї ідеї урядовими колами Федеративної Республіки Німеччини (характерно, що в Німеччині досить давно дискутувалося питання щодо можливостей створення наднаціональної поліцейської служби на зразок "європейського ФБР").

Пропозиція тодішнього федерального канцлера ФРН Гельмута Коля, підтримана президентом Франції Франсуа Міттераном, щодо побудови спільної європейської служби кримінальної поліції для боротьби з незаконним поширенням наркотиків та іншими тяжкими формами організованої злочинності, була схвалена на засіданні Ради Європи у Люксембурзі (липень 1991 р.).

У Маастрихтській угоді про утворення Європейського Союзу від 7 лютого 1992 р. був підтверджений намір заснувати європейську поліцейську службу для покращення співробітництва між країнами-членами ЄС у боротьбі з торгівлею наркотичними речовинами, тероризмом та іншими

тяжкими формами міжнародної організованої злочинності [21, с. 74].

Для розробки концепції перспективної діяльності служби вже 2 червня 1992 р. у Страсбурзі було створено інтернаціональний штаб у складі близько 20 представників національних служб кримінальної поліції Франції, Італії, Бельгії, Великобританії, Федеративної Республіки Німеччини та Нідерландів. Європолу на початковому етапі становлення (до підписання відповідної Конвенції) відводилася роль спеціалізованої координаційної установи по протидії наркоторгівлі (Europol Drugs Unit - EDU), про що було заявлено 2 червня 1993 р. на нараді міністрів внутрішніх справ і юстиції країн-членів ЄС.

Саме такий статус він мав 3 січня 1994 р., коли при штаб-квартирі ЄС у Гаазі було відкрито представництво Європолу як координаційної інстанції по боротьбі з наркобізнесом.

З березня 1995 р. компетенція Європолу була поширена також на злочини, пов'язані з викраденням автомобільного транспорту, незаконною торгівлею радіоактивними речовинами, організацією і здійсненням нелегальної імміграції, торгівлею людьми, фальшивомонетництвом.

Розуміючи необхідність чіткого визначення правового статусу Європолу і розширення в умовах бурхливого зростання злочинності (особливо транснаціональної) його компетенції, представниками європейських держав невдовзі було розроблено Конвенцію на підставі статті К.3 Угоди про заснування Європейського Союзу про створення Європейського поліцейського відомства (Конвенція про створення Європолу)", що була підписана представниками країн-членів ЄС 26 липня 1995 р. [2].

Ратифікація конвенції тривала досить довго (так, наприклад, німецький бундестаг ратифікував її тільки в грудні 1997 р., що для країни-ініціатора дещо пізно).

У червні 1998 р. останні три країни (Бельгія, Греція і Люксембург)

передали для зберігання ратифікаційні документи. Конвенція про створення Європолу набула чинності 1 жовтня 1998 р., внаслідок чого він набув офіційного статусу міжурядової правоохоронної організації.

Зауважимо, що прибічники якнайшвидшої легітимізації Європолу заявляли про існування об'єктивних передумов для підписання і ратифікації конвенції ще у 1994 р., але на заваді стали правові колізії та сумніви керівництва Великобританії, бюрократичні перепони та технічні складнощі. Фактично Європол розпочав повноцінну діяльність з 1 липня 1999 р., оскільки для створення відповідних умов роботи виникла потреба в доповненні до Конвенції розробити і затвердити ряд правових актів.

Отже, засновниками Європолу стали уряди всіх п'ятнадцяти країн-членів Європейського Союзу: Бельгії, Данії, Німеччини, Фінляндії, Франції, Греції, Ірландії, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Австрії, Португалії, Швеції, Іспанії, Великобританії.

Відповідно до положень Конвенції, уповноважені правоохоронні відомства цих держав (поліція, митниця, жандармерія, міграційна служба тощо) направляють до штаб-квартири організації спеціальних представників, так званих офіцерів зв'язку (Europol Liaison - Officers), головним завданням яких є налагодження інформаційно-довідкового обміну між органами кримінального переслідування країн-членів.

Нині в гаазькій штаб-квартирі Європолу працює 44 офіцери зв'язку з різних країн ЄС (з них 6 осіб представляють поліцію ФРН).

Разом з адміністративним персоналом, аналітиками, іншими категоріями фахівців, офіцери зв'язку можуть забезпечити швидке, ефективне, кваліфіковане, багатомовне цілодобове обслуговування запитів компетентних національних правоохоронних служб.

Штат центрального представництва Європолу включає близько 220 співробітників (до 2003 р. кількість персоналу передбачається довести до 380 осіб).

Бюджет організації формується за рахунок внесків країн-членів. У 2000 р. він склав 27,5 мільйони євро.

Симптоматично, що на Федеративну Республіку Німеччину припадає чверть від загальної суми внесків [33, с.51].

Головним завданням Європолу в сучасних умовах є підтримка органів кримінального переслідування країн-членів ЄС у боротьбі з транснаціональною злочинністю (за умови визнання і поваги державного суверенітету кожної держави).

Підтримка здійснюється в таких формах:

1. Обмін поліцейською інформацією (такою, що містить або не містить відомості про осіб) між відрядженими національними поліцейськими службами до штаб-квартири Європолу офіцерами зв'язку;
2. Оцінка та аналіз криміногенної ситуації на континенті з метою виявлення нових злочинних явищ і тенденцій (підготовка на підставі наявної інформації стратегічних доповідей і аналітичних матеріалів);
3. Підтримка національних органів кримінального переслідування (надання технічної підтримки, експертне сприяння).

Європол останнім часом також ініціював масштабну кампанію щодо активізації досліджень з проблем протидії організованій злочинності та уніфікації в країнах-членах Європейського Союзу норм кримінального та кримінально-процесуального права.

Отже, Європолу відведена роль інформаційно-довідкового центру координації боротьби з транснаціональною злочинністю на регіональному рівні і забезпечення внутрішньої безпеки країн-членів ЄС в умовах форсованої економічної та політичної інтеграції. Він сприймається виключно як поліцейська інформаційна установа, уповноважена надавати правоохоронним органам оперативну, технічну чи іншу поліцейську інформацію.

Європол має власну комп'ютерну мережу з банком даних про здійснені

на території ЄС злочини і злочинців.

Інформація може отримуватися національними кримінально-поліцейськими відомствами безпосередньо з штаб-квартири організації.

Згідно з Конвенцією про створення Європолу, новостворювана комп'ютерна мережа відомства повинна відповідати ряду жорстких формальних вимог, а саме: забезпечувати дотримання прав і свобод людини, безпеку, надійно захищати інформацію, має передбачати можливості для здійснення ефективного нагляду і контролю (перш за все за змістом і використанням персонально значущих даних) з боку уповноваженого на це органу (контролююча інстанція складається з уповноважених по захисту інформації осіб, - по 2 представники від країни).

Мережа включає в себе три головні складові частини (системи): інформаційну, аналітичну та індекс-систему.

Завдяки їй національні відомства кримінального переслідування в майбутньому зможуть отримувати безпосередньо через комп'ютерну мережу Європолу також інформацію про злочини чи злочинні угруповання із завершених кримінальних справ і таких, що перебувають на стадії розслідування в поліції, митниці, жандармерії, фінансовій гвардії, інших категорій правоохоронних органів західноєвропейських країн.

Щоправда, у разі необхідності службовці Німеччини, Швеції, Англії, Іспанії та деяких інших країн вже нині по телефону, факсом чи з допомогою електронної пошти можуть уповноважувати своїх представників при штаб-квартирі Європолу збирати подібну інформацію [53, с.71].

Серцевиною Європолу визнається відділ аналізу.

Нині в його складі працює понад 30 висококваліфікованих аналітиків, що здійснюють розробку широкого спектру проектів, які мають як стратегічне, концептуальне спрямування (наприклад, підготовка щорічних доповідей про етап організованої злочинності в межах ЄС), так і оперативне призначення. Європол відкриває для поліцейських практиків при здійсненні

кримінального переслідування нові шляхи та можливості використання достовірної інформації про специфічні кримінальні сфери чи злочинні угруповання.

Мандат Європолу поширюється на боротьбу з:

- нелегальною торгівлею наркотичними речовинами;
- нелегальною торгівлею радіоактивними і ядерними субстанціями;
- організацією і здійсненням нелегальною імміграції на територію ЄС;
- викраденням автомобільного транспорту;
- торгівлею людьми (включаючи й поширення дитячої порнографії);
- тероризмом;
- фальшивомонетництвом (включаючи й підробку банківських карток як засобів платежу);
- "відмиванням" грошей і кримінальними структурами у зв'язку з вищезазначеними видами злочинів.

Зауважимо, що згідно з положеннями Конвенції про створення Європолу, у майбутньому за умови одноголосного схвалення відповідного рішення країнами-членами ЄС його мандат може бути поширений також на інші тяжкі форми міжнародної організованої злочинності.

Використання можливостей Європолу припустиме за умови, коли діяльністю організованих злочинних угруповань завдано шкоди інтересам мінімум двох країн-членів ЄС та існує нагальна необхідність координації дій національних органів кримінального переслідування.

З іншого боку, персонал Європолу не має жодних повноважень брати безпосередню участь у здійсненні розшуку злочинців або речей чи проводити розслідування скоєних злочинів.

Останнім часом керівництво Європолу активно лобіює ідею розширення повноважень організації.

Зокрема, для поглиблення поліцейського співробітництва пропонується створити при Європолі спільні міжнародні слідчі групи.

Передбачається, що в перспективі до складу таких груп можуть залучатися й представники органів юстиції.

Прибічники такого підходу наполягають на здійсненні таких кроків:

- 1) залучати представників Європолу до участі в підготовці, координації та проведенні специфічних слідчих заходів національними компетентними правоохоронними органами (включаючи й оперативні заходи);
- 2) вимагати від компетентних органів країн-членів Європолу запрошувати його представників для проведення і координації розслідування злочинів, що мають значний резонанс, розвивати специфічні галузі знань, які можуть полегшити розслідування злочинів з ознаками організації;
- 3) сприяти спрощенню контактів між службовцями, які спеціалізуються по боротьбі з організованою злочинністю;
- 4) створити спеціальну комп'ютерну мережу для документації та статистики стосовно транснаціональної злочинності [63. с.89].

Для здійснення повноцінного співробітництва по лінії Європолу кожна країна-член ЄС визначила у якості національного бюро окрему службу, уповноважену від імені національного правоохоронного співтовариства контактувати з центральним представництвом організації в Гаазі.

Так, наприклад, у Федеративній Республіці Німеччині функції бюро за дорученням німецького уряду реалізує Федеральне відомство кримінальної поліції (до речі, воно одночасно виконує також функції Національного центрального бюро Інтерполу в Німеччині).

Якщо на міжнародному рівні ця установа виконує роль посередника у стосунках з Європолем та бюро інших країн, то у межах власної країни піклується про інформаційний обмін між Європолем і земельними поліцейськими установами, митною службою та прикордонною охороною.

Національні бюро покликані виконувати ряд важливих завдань:

- 1) за власною ініціативою надавати Європолу інформацію, необхідну для виконання нормативно передбачених функцій;

- 2) давати вичерпні відповіді на інформаційні, довідкові та консультативні запити з штаб-квартири Європолу;
- 3) оцінювати для компетентних органів країни отриману інформацію та відомості з точки зору їх відповідності нормам національного права;
- 4) направляти до центрального представництва Європолу консультативні, інформаційні, довідкові та аналітичні матеріали;
- 5) передавати поліцейську інформацію для акумуляції в загальній автоматичній базі даних Європолу;
- 6) наглядати за правомірністю (легітимністю) обміну інформацією каналами Європолу [44, с.41].

Після ратифікації міжнародної Угоди від 26 липня 1995 р. про створення загальноєвропейської поліцейської установи для обміну оперативною інформацією між компетентними органами кримінального переслідування країн-членів ЄС та з метою аналізу розвитку тяжких форм злочинності постала проблема її імплементації в національне законодавство.

Найпоказовішим у цьому відношенні є приклад ФРН, де положення Угоди були закріплені та конкретизовані у двох спеціальних федеральних нормативних актах, ухвалених бундестагом - Законі про Європол від 16 грудня 1997 р. (Euro-pol - Gesetz) та Законі стосовно Протоколу щодо тлумачення Угоди про створення Європейського поліцейського відомства судом Європейського Співтовариства від 17 грудня 1997 р. (Euro-pol ñ Auslegungs ñ Protokoll - Gesetz).

Так, у Законі про Європол німецький законодавець визначився з такими принциповими положеннями: правовий статус і завдання національних установ, уповноважених на здійснення контактів з Європолем; функціональні обов'язки офіцерів зв'язку, які відряджаються Німеччиною для роботи у штаб-квартирі організації; підстави, умови та порядок використання для потреб німецьких правоохоронних органів банку даних Європолу, вимоги щодо забезпечення захисту інформації, що використовується в

поліцейському співробітництві; визначення форм контролю за діяльністю Європолу тощо.

Резюмуючи вищесказане, зазначимо, що Європол у жодному випадку не слід сприймати як наднаціональну поліцейську організацію з надзвичайними повноваженнями.

Статус відомства чітко урегульований низкою міжнародних документів, а функції та повноваження національних бюро організації визначені законодавством окремих країн-членів Європейського Союзу. Європол має займатися виключно налагодженням ефективної системи міжнародного обмін.

У поліцейською інформацією та здійсненням аналізу криміногенної ситуації. Він позбавлений будь-яких виконавчих функцій, його персонал не має права здійснювати кримінального переслідування, затримувати злочинців чи проводити слідчі дії.

Безперечно, ключову, визначальну роль у діяльності Європолу відіграє Німеччина, яка зважаючи на своє геополітичне положення, специфіку державної організації та поліетнічність суспільства, найбільш зацікавлена в координованій протидії транснаціональній злочинності і реалізації загальноєвропейської доктрини внутрішньої безпеки.

У ході розслідувань та інших заходів щодо кримінального переслідування за тяжкими злочинами, які зачіпають дві й більше держав-членів, перед Євроюстом були поставлені такі завдання:

а) розвивати й покращувати координацію міжкомпетентними органами держав-членів щодо дій із кримінального переслідування, які вони проводять на своїй території, з урахуванням будь-якого запиту, що надійшов від компетентного органу однієї з них, а також будь-якої інформації, наданої компетентним органом на підставі приписів, виданих відповідно до установчих договорів;

б) зміцнювати співробітництво між компетентними органами держав-

членів, зокрема, шляхом залучення міжнародної правової допомоги та виконання запитів про видачу;

в) підтримувати іншими способами зусилля компетентних органів держав-членів із метою підвищення ефективності вжитих ними розслідувань і заходів із кримінального переслідування.

Здійснюючи свою діяльність, Євроюст компетентний:

а) клопотати перед відповідними органами зацікавлених держав-членів про те, щоб вони розглянули можливість проведення таких заходів:

- розпочати розслідування за фактами вчинення конкретних діянь;
- визнати, що із числа зацікавлених держав-членів одна з них здатна провести об'єктивне розслідування за фактами вчинення конкретних діянь;
- скоординувати дії, здійснювані компетентними органами зацікавлених держав-членів;
- створити спільні слідчі групи на підставі міжнародних договорів, які регулюють співробітництво держав-членів у цій сфері;

б) забезпечувати взаємне інформування компетентних органів зацікавлених держав-членів про відомі йому розслідування та заходи кримінального переслідування;

в) сприяти компетентним органам держав-членів за їхнім проханням з метою забезпечення узгодженого характеру заходів щодо розслідувань;

г) взаємодіяти з Європейською судовою мережею й консультуватися з нею, у тому числі шляхом використання та сприяння підвищенню якості наявної в цій мережі бази даних щодо документації;

д) проводити спеціальне розслідування;

е) проводити будь-які інші заходи з розслідування.

Необхідно відзначити, що саме співпраця Європолу та Євроюсту дозволила за відносно короткий проміжок часу впровадити в практику роботи правоохоронних органів і судів країн Європейського Союзу виключно важливі механізми міжнародного співробітництва кримінально-

процесуального характеру, а саме:

- європейський ордер на арешт, покликаний замінити собою застосовувану раніше традиційну процедуру видачі (екстрадиції);
- спільні розслідування та спільні слідчі групи на основі Конвенції про взаємну правову допомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу від 29 травня 2000 р. та на основі Рамкового рішення Ради ЄС 2002/465/ІНА від 13 червня 2002 р. про спільні слідчі групи [51];
- європейський ордер на арешт майна або доказів, використання якого введено в практику Рамковим рішенням Ради ЄС 2003/577/ІНА від 22 липня 2003 р. про виконання ордерів на арешт майна або доказів із метою запобігання знищення, зміни або переміщення майна й доказів.

Крім того, у практику поліцейського й судового співробітництва ЄС впроваджується європейський ордер на надання доказів (European Evidence Warrant) у процесі виконання Рамкового рішення Ради ЄС 2008/978/ІНА від 18 грудня 2008 р. про Європейський ордер на надання доказів із метою отримання предметів, документів та інформації для використання в кримінальному переслідуванні [17].

Досвід організації та діяльності Європолу та Євроюсту в останні роки досить широко досліджується вітчизняною й зарубіжною правовою наукою.

При цьому дослідниками їхні можливості та діяльність оцінюються неоднозначно, а сам факт існування покликаний відкритими кордонами всередині ЄС, досвід якої навряд чи може бути затребуваний іншими країнами.

На нашу думку, формування міжнародних правоохоронних організацій регіонального рівня нині стає тенденцією, оскільки поглиблення різних напрямів регіонального співробітництва об'єктивно потребує створення подібних організацій в інших регіонах світу.

І практика міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю вже підтверджує обґрунтованість цього висновку.

Так, 14 листопада 2007 р. представники 18 держав Латинської Америки та Карибського басейну заснували Американське поліцейське співтовариство «Америпол» (Comunidad de Policías de América «Ameripol») – регіональну міжнародну організацію зі співробітництва між правоохоронними органами, які підписали її Статут.

Відповідно до нього Америпол заснований для вирішення таких завдань:

- координації науково-технічного аспектів поліцейського й судового співробітництва держав-членів;
- забезпечення тісної координації й всебічного поліцейського та судового співробітництва під час розслідування злочинів та здійснення кримінального переслідування осіб, які їх вчинили;
- інформаційного забезпечення потреб держав-членів у боротьбі зі злочинністю;
- проведення скоординованої політики попередження злочинності, підготовки та перепідготовки кадрів компетентних органів держав-членів.

Звертає на себе увагу те, що статутні завдання Америполу стосуються не лише інформаційного забезпечення міжнародного регіонального співробітництва в боротьбі зі злочинністю, а й спрямовані в перспективі на створення механізмів для спільної оперативно-розшукової діяльності та розслідування злочинів у регіоні.

Фактично Америпол з урахуванням регіональної специфіки сприйняв і відтворив схему правового регулювання та організацію Європолу.

Він, очевидно, розраховує на використання позитивного досвіду останнього у своїй діяльності, принаймні заявка про це була зроблена ще в момент створення Америпола. Його Статут у числі інших засновників підписаний Директором Європолу.

2.3. Роль міжнародних неурядових організацій роль у забезпеченні міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки

Неурядові міжнародні організації активно і ефективно діють у різних галузях.

Значний вплив на сучасні міжнародні процеси здійснюють такі неурядові організації, як «Всесвітня федерація професійних спілок», «Міжнародна федерація з прав людини», «Міжнародна амністія», «Всесвітня організація боротьби проти тортур», «Freedom House», «Human Rights watch», «Всесвітня рада миру», «Товариство Червоного Хреста і півмісяця», «Репортери без кордонів», «Римський клуб», «Християнська мирна конференція», Екуменічна Рада Церков; «Всесвітня федерація демократичної молоді»; неурядова організація у галузі спорту ФІФА.

Активно діють екологічні неурядові організації «Грінпіс», «Всесвітній фонд дикої природи». У сфері захисту та представлення інтересів і прав жінок найвпливовіші на загальнонаціональному та міжнародному рівнях – всеукраїнські та міжнародні організації: «Жіноча Громада», Союз Українок, Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна» тощо. І це ще далеко не повний перелік таких організацій.

Тобто, це дає нам можливість усвідомити масштабність їхньої діяльності та ефективного впливу на регулювання міжнародних відносин та захисту інтересів усього суспільства.

Також міжнародні неурядові організації вважаються найважливішим носієм світової громадської думки та інституалізованим суб'єктом світового громадянського співтовариства.

Світова громадська думка впливає на учасників міжнародних відносин з метою виконання вже існуючих правил поведінки і створення на їх основі нових міжнародних норм. Це проявляється на різних етапах механізму міжнародно-правового регулювання [51, с. 81].

Спираючись на це, можемо побачити вагому роль неурядові міжнародні організації у процесі правоутворення та правореалізації.

Роль неурядових міжнародних організацій в процесі правоутворення:

- 1) Встановлення прогалін в діючому міжнародному праві;
- 2) Розроблення проектів резолюцій та конвенцій;
- 3) Внесення проектів у відповідні органи держав та міжнародних урядових організацій (МУО) та вимога їх детально розгляду;
- 4) Створення за допомогою світової громадської думки морально-політичної і, по можливості, матеріальних умов для підписання та ратифікації міжнародних договорів.
- 5) Доктринальне тлумачення норм міжнародного права відповідно до ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН [21, с. 92].

До основних завдань неурядових міжнародних організацій у процесі правореалізації належать:

- 1) Громадський контроль за виконанням державами своїх зобов'язань.
- 2) Інформування світового співтовариства, в першу чергу ООН, про факти порушення подібних зобов'язань.
- 3) Розроблення і внесення пропозицій у відповідні органи держав і МУО по подоланню кризових ситуацій.
- 4) Утворення за допомогою світової громадської думки морально-політичних і, по можливості, матеріальних умов для найшвидшого припинення міжнародно-правових порушень [11, с. 92].

Безумовно це також проявляється у взаємовідносинах та взаємодії між неурядовими міжнародними організаціями й міждержавними (міжурядовими) інституціями.

Це ґрунтується на визнанні консультативного статусу неурядових організацій та наданні їм ролі спостерігачів.

Співпраця бере початок ще від існування Ліги Націй.

Одержання консультативного статусу залежить від міжнародного авторитету неурядової організації, заінтересованості у співробітництві з нею.

Консультативний статус дає можливість направляти спостерігачів на засідання міждержавних інституцій, брати участь в обговоренні питань, виступати із заявами, пропонувати питання до порядку денного, впливати на процес прийняття постанов міжурядовими організаціями, висловлюючи свою позицію щодо певних проблем; проводити спільні заходи.

Майже усі неурядові організації намагаються отримати консультативний статус при відповідних міждержавних організаціях.

Отримання такого статусу не тільки означає визнання діяльності конкретної організації, але і в той самий час відображає зростання міжнародного авторитету і впливу міжнародних неурядових організацій на розвиток сучасних міжнародних відносин [33, с. 90].

Крім того, співробітництво неурядових організацій з міждержавними здійснюється за такими основними напрямками: надання інформації про свою діяльність і розповсюдження інформації, одержаної від міждержавних організацій; надання консультацій з питань, що входять до їх компетенції, іншим організаціям, суспільним групам та окремим особам; участь у правотворчому процесі, розробка проектів міжнародних угод; спостереження за дотриманням норм міжнародного права, особливо у сфері прав людини і у справі охорони довкілля; утворення слідчих комісій для розслідування міжнародних злочинів.

Крім того, міжурядові організації доволі часто залучають кваліфікованих експертів із неурядових організацій з метою збору інформації, з'ясування позицій, що дає змогу спиратись на думку громадськості під час прийняття рішень [44, с. 41].

Також слід зазначити, що пріоритетними формами діяльності міжнародних неурядових організацій є: прийняття постанов; участь у розробленні резолюцій; організація заходів (конгресів, конференцій,

симпозіумів для обговорення актуальних проблем); проведення дослідної роботи; участь у заходах, що їх організують міжурядові організації; видання інформаційних матеріалів; організація навчання.

Як бачимо, неурядові міжнародні організації відіграють важливу роль у механізмі міжнародно-правового регулювання. Цей процес є прямим наслідком інтеграційних явищ у світі, гуманізації та демократизації міжнародних відносин.

Спостерігається значне збільшенням їх впливу на світову правотворчість і міжнародний процес.

Можемо сказати, що неурядові міжнародні організації є активними інституціалізованими суб'єктами міжнародних відносин, репрезентують широкі суспільні інтереси, які виходять за межі окремих держав.

Висновки до розділу 2

Отже, в кінці розділу зазначимо, що глобальний і регіональний рівень створення та діяльність міжнародних правоохоронних організацій покликані доповнювати один одного, подібно до того, як зусилля багатьох регіональних міжнародних організацій та інтеграційних утворень не протиставляються діяльності міжнародного співтовариства під егідою Організації Об'єднаних Націй, а є взаємодоповнюючими.

Регіональний рівень співпраці часто відрізняє більш скоординований і поглиблений характер.

Аналогічний характер набуває нині й співпраця різнорівневих міжнародних правоохоронних організацій: глобальної (Інтерпол) та регіональних (Європол, Євроюст і Америпол).

У європейському регіоні міжнародне співробітництво з кримінально-правових питань координується Радою Європи, а також компетентними органами Євросоюзу (Європейською комісією, Радою ЄС) і створеними ним наднаціональними правоохоронними структурами (Європол, Євроюст).

Зростає інтенсивність міжнародних контактів і на рівні національних правоохоронних органів (міжвідомчого співробітництва).

РОЗДІЛ 3. УЧАСТЬ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ В БОРОТБІ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМИ ЗЛОЧИНАМИ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

3.1. Основні форми та напрями міжнародно-правового співробітництва України в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки

Нині загрози національній безпеці Україні мають як внутрішній, так і зовнішній характер і зосереджені у внутрішньополітичній, економічній, соціальній, інформаційній та духовній сферах життєдіяльності.

Ми поділяємо думку Т.Я. Хабриєвої про існування також «інших головних загроз», таких як розпад країни або відторгнення від неї територій; депопуляція, а простіше – вимирання населення; втрата повноцінної міжнародної і внутрішньої суверенності; «моральна криза», під якою вважається бюрократизація, неефективність управління та корумпованість [12, с. 71].

На сьогодні аналіз діяльності транснаціональних злочинних організацій в Україні свідчить, що країна має справу із чітко організованою схемою перетворення власної території на найкрупніший у світі кримінальний анклав.

До основних економічних злочинів слід віднести:

- Захоплення основних галузей економіки;
- Створення умов, коли економічна система може функціонувати та розвиватися виключено в рамках кримінально-корупційних відносин;
- Отримання величезних обсягів фінансових коштів, в наслідок повного контролю за грошовими потоками, перетворення державного бюджету на власний «гаманець»;
- Хижацька експлуатація природних ресурсів, яка спрямована на знищення

ресурсної бази країни;

- Рейдерство, шахрайство, ухилення від слати податків як основа інституціоналізації національної економіки.

Як свідчать вищевказані дані, транснаціональна злочинність як глобальна соціально-економічна та політична інституціональна система успішно та переконливо довела, що вона може на власний розсуд керувати державою, визначати долю громадян, а також перетворювати цілі регіони на анклав, в яких не діють закони, а правоохоронці фактично (за рідким виключенням) сприяють мілітаризації транснаціональних злочинних організацій, здаючи їм зброю, техніку, споруди та приміщення, які належать як їм самим, так і державним органам влади.

В окремих українських регіонах до влади прийшли особи, що є не просто кримінальними злочинцями, а особами, які причетні до злочинів проти людяності, державними злочинцями.

Отже, із прикрістю констатуємо, що на початку 2014 року проблема транснаціональної злочинності набула в Україні глобального масштабу, стала фактором повсякденного життя кожного громадянина країни.

Інформація, яка постійно з'являється в інформаційному просторі відносно діяльності транснаціональних злочинних організацій в Україні, вражає.

Державна служба фінансового моніторингу України особливу увагу концентрує на розслідуванні фактів відмивання коштів, отриманих від корупційних дій, розкрадання та привласнення державних коштів і майна злочинними організаціями, комерційними структурами, які мали транснаціональні зв'язки.

Йдеться про мільярди доларів, що були отримані від незаконних оборотів, які пов'язані майже з усіма формами транснаціональної злочинної діяльності, виведені за кордон [15].

Нині ці кошти знов працюють в Україні, працюють на створення нових

злочинних організацій, зокрема, не викликає сумніву, що ці гроші нині активно працюють на сході, в інших регіонах України, про що свідчать факти.

Детермінація транснаціональних злочинних проявів у сфері економіки України обтяжена багатьма негативними явищами, адже економіка завжди є підґрунтям основного сегменту злочинності, яку в першу чергу цікавить перерозподіл матеріальних благ.

Цей процес далеко не завершений, а тому боротьба за «великий перерозподіл» матеріальних благ, створених працею всього суспільства, триватиме без дотримання приписів законодавства, використання прогалин у ньому, шляхом зловживання владою, шахрайства, ігнорування нормами права та моралі.

Поки що зазначені явища блокують можливий, керований державою, еволюційний розвиток ринкових перетворень.

Відкритість національних економік і прозорість кордонів України та інших країн близького зарубіжжя створює для економічної злочинності живильне середовище для її трансформації у транснаціональну, адже глобалізація фінансових ринків поступово нівелює кордони між внутрішніми і зовнішніми джерелами незаконного капіталу, схемами його легалізації незалежно від місця злочинної діяльності.

Детермінантою транснаціональної економічної злочинності є лібералізація світової економіки та фінансових ринків, що, як правило, випереджає правове регулювання міжнародного економічного і фінансового співробітництва.

Іншим криміногенним фактором слід визнати недотримання стандартів у сфері фінансової діяльності, які розробляються міжнародними організаціями, що часто сприяє легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Однією з причин поширення транснаціональної економічної

злочинності є також відсутність узгодженої світовим співтовариством програми (стратегії) дій щодо декриміналізації світової економіки, узгодженої зі здійсненням заходів щодо декриміналізації національних економік.

Ураженість значних верств населення, які перебувають у соціальному стані зубожіння, вимагають невідкладного вжиття соціально- економічних заходів їх захисту на міжнародному, регіональному та національному рівнях.

Проте більша частина українського суспільства поки що перебуває у стані очікування справедливих ринкових та соціальних перетворень.

Причиною поширення транснаціональної економічної злочинності також є невідповідність економічної безпеки одних країн за рахунок зменшення безпеки інших, що перебувають під юрисдикцією певних суб'єктів економічної діяльності.

В умовах сучасної світової економіки важливе значення має зовнішньоекономічна діяльність, яка сприяє підґрунтю для формування сегменту транснаціональної економічної злочинності.

Зникнення традиційних кордонів між внутрішньою і зовнішньою економічною діяльністю сприяє контактам внутрішньої злочинності з транснаціональною злочинністю та їх органічному інтегруванню.

Таким чином, найбільшою небезпекою національної економічної злочинності з транснаціональними рисами є перехід до нової фази транснаціональної злочинності – поширення її впливу не лише на галузі національної, але й в цілому на світову економіку, в якій починають працювати злочинні капітали.

Структура міжнародного співробітництва України в сфері протидії злочинності може бути показана перш за все за напрямками (рівнями), які дозволяють виділити двостороннє, регіональне та універсальне співробітництво [18, с. 84].

На двосторонньому рівні воно забезпечується договорами між

Україною та окремими іноземними державами про взаємну правову допомогу, видачу злочинців, передачу засуджених осіб для відбування покарання (наприклад, це договори України про правову допомогу та правові відносини в цивільних і кримінальних справах з Республікою Грузія, з Естонською Республікою, з Республікою Молдова, з Республікою Польща). Такий формат взаємодії дозволяє максимально врахувати інтереси кожної сторони з конкретної проблеми [19, с. 11].

Водночас, слід зазначити, що наша держава поки що встановила двосторонні зв'язки в сфері міжнародного співробітництва з питань протидії злочинності далеко не з усіма країнами світу, що в ряді випадків не дозволяє вітчизняним правоохоронним органам ефективно співпрацювати з колегами за межами європейського регіону.

Так, зокрема, Україною майже не налагоджено договірних відносин з питань протидії злочинності з країнами Південної й Центральної Америки, Африканського континенту.

На регіональному рівні міжнародне співробітництво дозволяє враховувати спільні інтереси держав конкретного регіону.

Як зазначає М. В. Буроменський, «існування регіональних договорів щодо боротьби зі злочинністю є надзвичайно потужним юридичним засобом забезпечення у регіоні єдиної кримінально-правової політики... у тих напрямках, де організація зацікавлена найбільше» [22, с. 743].

Сьогодні найбільш актуальними напрямками розвитку міжнародного співробітництва України в цьому напрямку є її співпраця з питань протидії злочинності із Радою Європи та з Європейським Союзом. Відповідні відносини регулюють численні міжнародні акти регіонального значення – Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р., Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 28.05.1970 р., Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 15.05.1972 р. та ін.

Основою регіонального міжнародного співробітництва в рамках СНД для України поки що залишається чинна для України Мінська конвенція про правову допомогу та правові відношення в цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. Проте, вона є певною мірою застарілою.

Більш широкі можливості надає Кишинівська Конвенція про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах 2002 р., яка підписана, але поки що не ратифікована Україною.

На універсальному рівні міжнародне співробітництво України в сфері протидії злочинності здійснюється завдяки її участі у всесвітніх міжнародних організаціях.

Надважливою є наявність авторитетного координатора в об'єднанні окремих держав навколо спільних наднаціональних кримінально-правових проблем.

У планетарних масштабах цю роботу виконує сьогодні ООН, членом якої Україна є з часу заснування цієї організації.

Уособлюючи міжнародну спільноту у відносинах, предметом яких є злочинність і засоби соціального контролю над нею, визначення окремих злочинів та їх типових правових наслідків, у рішеннях ООН створює для національних галузей законодавства, які регламентують протидію злочинності, орієнтири або й стандарти для уніфікації й удосконалення. Ці питання розглядаються в багатьох документах Генеральної Асамблеї, Секретаріату, Економічної та Соціальної Ради, інших органів і спеціальних установ ООН.

У формуванні міжнародно-правової бази боротьби зі злочинністю помітною є роль Конгресів ООН з питань запобігання злочинності й поведження із правопорушниками [20].

Хоч в сфері антикримінальної політики ООН відповідальна перед світовою спільнотою передусім за глобальну координацію боротьби з посяганнями на мир, міжнародні правопорядок і безпеку, ця організація

приділяє багато уваги протидії й іншим видам злочинів, які мають міжнародні (транснаціональні) елементи та поширення яких досягає наднаціональних масштабів.

Прагнення впливати на ці негативні процеси зумовлене метою ООН здійснювати міжнародне співробітництво в розв'язанні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного й гуманітарного характеру, в заохоченні розвитку поваги до прав людини й основних свобод всіх без розрізнення раси, статі, мови, релігії (ч. 3 ст. 1 Статуту ООН). Тому з часом ця діяльність «світового уряду» охоплює все більше коло питань (протидія тероризму, транснаціональній організованій злочинності, незаконному поводженню зі зброєю, обігу психоактивних речовин, торгівлі людьми тощо).

Наприклад, ще в 70-х рр. XX ст. корупційні внутрішньодержавна (зокрема, в Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, затвердженому у 1979 р., вказано, що «поняття корупції має визначатися національним правом»).

Однак, з 90-х рр. ця організація вже створює глобальну мережу антикорупційних норм [21, с. 93].

Пояснюється збільшення об'єктів антикримінальної діяльності ООН передусім тим, що злочинність в нових умовах набула характеру планетарної проблеми.

Найбільш поширеною формою співробітництва держави щодо злочинів, які становлять небезпеку в міжнародному вимірі, є взяття на себе зобов'язань щодо їх криміналізації та заборони.

Крім того, через взаємодію з ООН Україна розвиває інститут засобів кримінально-правового впливу.

Наприклад, це стосується впровадження відновного правосуддя, якому чимало уваги приділено в ухвалених на рівні ООН рішень (Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням від 14.12.90 р., Резолюції Економічної та Соціальної Ради ООН

від 4.05.99 р. «Основні принципи застосування програм відновного правосуддя у кримінальних справах» тощо).

На думку В. Ф. Цепелева, при створенні конструкції міждержавної взаємодії та міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності необхідно вирішити, оптимізувати суперечливу ситуацію, коли, незважаючи на інтернаціоналізацію злочинності, засоби і форми боротьби із нею залишаються здебільшого національними (внутрішньодержавними). Тому метою такого співробітництва є досягнення єдності, узгодженості дій держав [81, с. 16].

Однак, ця мета міжнародного співробітництва є проміжною. Стратегічною (кінцевою) метою має бути визнане забезпечення безпеки (у національному та міжнародному масштабах), захисту прав і свобод людини.

Уявляється, що саме таке бачення цілей зазначеної діяльності виправдовує ті колосальні зусилля, які витрачаються останнім часом у світі для організації міжнародного співробітництва у охороні правопорядку.

З урахуванням наявних в спеціальній літературі суджень міжнародне «антикримінальне» співробітництво України можна визначити як врегульовану нормами національного законодавства й міжнародного права (а за відсутності відповідних міжнародних договорів – здійснювану на засадах взаємності) спільну діяльність спеціально уповноважених органів та посадових осіб України й інших держав, а також міжнародних організацій, спрямовану на запобігання міжнародним злочинам та злочинам міжнародного характеру, їхнє розкриття й розслідування, розшук і забезпечення притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальні правопорушення [23].

Нормативні положення про співробітництво суб'єктів міжнародних відносин є інститутом, який регулює відносини самостійних суб'єктів міжнародних відносин (суверенних держав), їхніх офіційних представників (правоохоронних, судових органів) при взаємодії щодо вирішення питань, які

стосуються конституційних, матеріально-правових, процедурних (процесуальних) і організаційних аспектів встановлення, забезпечення і реалізації кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового впливу, попередження злочинів та усунення їх негативних соціальних наслідків. Тому до цього міжгалузевого суперінституту інтегровано положення національного законодавства (конституційного, кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого, адміністративного) і міжнародного права.

У його складі, підпорядковуючись загальним цілям і принципам, взаємодіють приписи, що належать двом відносно самостійним правовим системам (міжнародному праву і праву внутрішньому).

Це зумовлює висновки, що вдосконалення теоретичних і практичних аспектів міжнародного співробітництва України у сфері протидії злочинності вимагає міждисциплінарного підходу, об'єднання зусиль представників різних галузей юридичної науки, а якість його нормативного забезпечення – узгодження положень міжнародного та національного права, що входять до цього інституту.

Таким чином, потрібно розуміти, що нині Україна стикається із появою принципово нової форми транснаціональної злочинності, яка відноситься до сегменту злочинів проти національної безпеки.

Не викликає сумніву і те, що політична ситуація навколо України буде сприяти тому, що в найближчі місяці правоохоронні органи будуть стикатися із намаганнями активізувати терористичну діяльність на території держави, що буде супроводжуватися активізацією переміщення зброї, інших предметів міліарного класу, а також вербуванням громадян для участі у протиправній державній діяльності.

Тому можна досить сміливо стверджувати, що характерною особливістю нинішнього етапу «дискурсу безпеки» є його поступовий перехід в площину визнання транснаціональної злочинності як основної

загрози національній безпеці України, яка за своїми масштабами виходить за межі традиційної кримінальної діяльності, має характеризуватися як «транснаціональна злочинність військово-політичної спрямованості», характерними ознаками якої є:

1. Намагання дестабілізувати суспільно-політичну ситуацію в країні з метою отримання політичних, економічних преференцій, з претензією на створення кримінальних анклавів, влада в яких має належати лідерам транснаціональних злочинних організацій.

2. Тісна координація злочинної діяльності із зарубіжними спеціальними силовими службами, участь представників цих спецслужб в діяльності транснаціональних злочинних організацій.

3. Політична підтримка кримінальної діяльності із боку найвищих посадових осіб іноземних держав, які фактично призначають керівників цих організацій, фактична легалізація їх діяльності шляхом політичної та інформаційної підтримки.

4. Участь в злочинній діяльності частини вітчизняних політиків, правоохоронців, які сприяють вчиненню провокацій, захвату приміщень та ін., намагаються створити позитивний імідж учасникам цих організацій.

5. Втягнення (за рахунок популістської, політичної та антиукраїнської пропаганди) в діяльність транснаціональних злочинних організацій пересічних громадян, які підтримують діяльність цих організацій, пов'язують із цією діяльністю надії на заможне життя.

6. Втягнення (за рахунок використання фінансових ресурсів) в діяльність транснаціональних злочинних організацій громадян, які ведуть антисоціальний спосіб життя (наркоманів, криміналітет, осіб без постійного місця проживання та ін.).

7. Наявність потужного військового мілітарного ресурсу у вигляді новітньої зброї, техніки, обладнання, яке за своїми тактико-технічними показниками перевищує аналогічні вітчизняні зразки.

8. Інформаційне супроводження транснаціональної злочинної діяльності, яке реалізується на рівні «інформаційної війни», яка фактично ведеться з використанням потужних можливостей сусідньої держави.

Вказані ознаки дозволяють віднести новітні злочинні організації до сегменту «глобальної транснаціональної злочинності» в його військово-політичному варіанті, який нині стає реальною загрозою для національної безпеки України, але, набувши необхідного досвіду, у найближчі роки може створити реальну небезпеку для усієї міжнародної спільноти, стати чинником дестабілізації світового порядку, запропонувати міжнародній спільноті своє бачення кримінального світоустрою XXI століття.

3.2. Рівні міжнародно-правового співробітництва України в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки.

Україна як активний учасник міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю спрямовує значні зусилля на налагодження більш тісної й ефективної взаємодії з Європолем та Євроюстом.

Так, 4 грудня 2009 р. у м. Київ під час саміту Україна – ЄС була підписана Угода між Україною та Європолем про стратегічне співробітництво.

Цей документ був покликаний сприяти координації зусиль держав-членів ЄС та України в запобіганні й протидії будь-яким формам міжнародної злочинності, проявам терористичних загроз, торгівлі людьми, наркотиками та іншими психотропними речовинами, нелегальній міграції.

Вищевказаний документ втратив свою силу із прийняттям 14.12.2016 Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво [4].

Метою цієї Угоди є встановлення відносин співробітництва між Україною та Європолем з метою підтримки України та держав-членів Європейського Союзу в запобіганні і боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та іншими формами міжнародної злочинності у сферах злочинності, зокрема шляхом обміну інформацією між Україною та Європолем.

Крім обміну інформацією, співробітництво може включати, відповідно до визначених Рішенням Ради Європолу завдань Європолу, обмін спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях.

Захист інформації, якою обмінюються Сторони, регулюється Меморандумом про взаєморозуміння стосовно конфіденційності та забезпечення збереження інформації, укладеним між Сторонами з метою реалізації принципів, визначених у цій Главі.

Такий Меморандум включає в себе, зокрема, положення щодо організації системи безпеки Сторін, навчань і тренінгів, стандартів перевірки для секретної роботи, таблицю еквівалентності, процедуру обробки інформації з обмеженим доступом та оцінки забезпечення збереження інформації.

Обмін інформацією з обмеженим доступом можливий лише за умови укладення Меморандуму між Україною та Європолем про взаєморозуміння стосовно конфіденційності та забезпечення збереження інформації.

Окрім цього, 27.06.2016 було підписано Угоду про співробітництво між Україною та Євроюстом [3].

Метою цієї Угоди є посилення співробітництва між Україною і Євроюстом у боротьбі з тяжкими злочинами, зокрема організованою злочинністю і тероризмом.

Компетентним органом в Україні для виконання цієї Угоди є Генеральна прокуратура України.

В межах Євроюсту і у відповідності з статтями 6 та 7 Рішення щодо Євроюсту відповідні Національні члени і Колегія є компетентними для виконання цієї Угоди.

У відповідності з цією Угодою Сторони можуть обмінюватися всією інформацією, яка є необхідною, відповідною і не надмірною, для досягнення мети цієї Угоди, як викладено у статті 2.

Запитуюча сторона повідомляє іншу Сторону про мету, з якою запитується інформація.

У випадку ініціативної передачі інформації Сторона, що надає інформацію, повідомляє іншу Сторону про мету, з якою надана інформація.

Сторона, що надає інформацію, може накласти обмеження на використання наданої інформації, які мають бути дотримані іншою Стороною.

Це також включає можливі обмеження на доступ, обмеження на подальшу передачу та умови вилучення або знищення.

Повідомлення також може бути надіслано пізніше, коли потреба у таких обмеженнях стає очевидною після передачі.

Сторони ведуть облік передачі та отримання даних за цією Угодою, включаючи підстави для таких передач.

Обмін інформацією здійснюється:

а) або між Прокурором зі зв'язку або, якщо Прокурора зі зв'язку не призначено чи він не доступний з інших причин, контактною особою для взаємодії з Євроюстом та відповідними Національними членами або Колегією; або

б) якщо Євроюст призначив Магістрата зі зв'язку для України, між Магістратом зі зв'язку Євроюсту і будь-яким компетентним органом України; або

в) безпосередньо між органом юстиції, відповідальним за розслідування та/або кримінальне переслідування у справі, і відповідними Національними членами або Колегією. У такому разі, Прокурор зі зв'язку або, якщо доречно, Магістрат зі зв'язку Євроюсту, повідомляються про будь-який такий обмін інформацією.

Ніщо не перешкоджає Сторонам погодитися використовувати інші канали для обміну інформацією у певних справах.

Обидві Сторони забезпечують, щоб їхні відповідні представники були уповноважені обмінюватися інформацією на відповідному рівні та були належним чином перевірені особами [3].

Також, 18 червня 2007 року була підписана Угода між Україною та ЄС про реадмісію осіб (ратифікована Верховною Радою України 15 січня 2008

р.) [2].

Документ регулює процедури, пов'язані з ідентифікацією та поверненням громадян третіх країн та осіб без громадянства, які незаконно в'їхали на територію України або держави-члена ЄС, до держав їхнього походження або постійного проживання.

Для моніторингу виконання положень зазначеної Угоди створено Спільний реадмісійний комітет (СРК). Засідання СРК відбуваються двічі на рік по черзі в Україні та Брюсселі.

Взаємодію між Україною та ЄС у рамках Угоди про реадмісію координують Міністерство внутрішніх справ України та Державна міграційна служба України.

З метою подальшого удосконалення процедур, пов'язаних з імплементацією Угоди між Україною та ЄС про реадмісію осіб, з державами-членами Євросоюзу проводяться переговори щодо укладення імплементаційних протоколів до зазначеного документа.

Відповідні переговори з компетентними органами державами-членами Євросоюзу проводяться Державною міграційною службою України.

Висновки до розділу 3

Таким чином, не підлягає сумніву, що транснаціональна злочинність набула в останні роки принципово нових рис, вона стала реальною військовою та політичною силою, спрямованою на захоплення територій шляхом інтервенції, тероризму, політичного та інформаційного тиску на органи влади, населення, органи правопорядку, бізнес, на збройні сили та політичні інститути. Це, в першу чергу, свідчить про те, що новітня транснаціональна злочинність змогла отримати фінансові та матеріальні ресурси, організаційний та військовий досвід, щоб намагатися диктувати світові свою політичну волю.

Сучасний світ повинен усвідомити ці нові реалії, створити реально діючу систему, яка має відмовитися від концепції «протидії» транснаціональній злочинності, створити принципово нову концепцію боротьби з цим явищем, спрямовану на його максимально можливе знищення.

Так, в нинішніх умовах боротьба з транснаціональною організованою злочинністю з метою забезпечення національної безпеки України має бути комплексною, орієнтованою на її припинення не лише заходами кримінально-правового впливу, але і за допомогою використання механізмів військової протидії, військової та військово-політичної співпраці між країнами, активізації діяльності спеціальних служб в напрямку нейтралізації каналів постачання фінансів, зброї, технічних засобів мілітарного призначення, нейтралізації міжнародних зв'язків транснаціональних злочинних організацій, а також шляхом формування у міжнародному співтоваристві стійкого негативного ставлення до дій транснаціональних злочинних організацій глобального масштабу.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження у сфері міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки та отримані на його основі результати спрямовані на вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні законодавства та практики його застосування в цій сфері.

За результатами виконання дослідницької роботи на основі чинного законодавства України і практики його реалізації, зарубіжних та міжнародних нормативно-правових актів, теоретичного осмислення наукових праць у різних галузях юриспруденції, врахування статистичних та аналітичних матеріалів, сформульовано відповідні висновки, надано пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки.

Під час написання кваліфікаційної роботи було **досліджено:**

1. Генезис міжнародно-правового співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки. Так, в роботі визначено, що немає однаковості поглядів у принципових питаннях, які стосуються визначення поняття транснаціональної організованої злочинності.

Крім цього, у науковій доктрині міжнародного кримінального права часто спостерігається підміна поняття «транснаціональна організована злочинність» поняттям «міжнародна злочинність», що у свою чергу є ще однією проблемою в контексті відмежування цих понять від інших споріднених видів злочинної діяльності.

В останні роки діяльність транснаціональних організованих злочинних угруповань перетворилась на масштабну загрозу соціальній, економічній і політичній стабільності в державі.

2. Визначення формування організаційної складової механізму співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері. Зокрема, зроблений висновок, що глобальний і регіональний рівень створення та діяльність міжнародних правоохоронних організацій покликані доповнювати один одного, подібно до того, як зусилля багатьох регіональних міжнародних організацій та інтеграційних утворень не протиставляються діяльності міжнародного співтовариства під егідою Організації Об'єднаних Націй, а є взаємодоповнюючими.

Регіональний рівень співпраці часто відрізняє більш скоординований і поглиблений характер.

Аналогічний характер набуває нині й співпраця різнорівневих міжнародних правоохоронних організацій: глобальної (Інтерпол) та регіональних (Європол, Євроюст і Америпол).

У європейському регіоні міжнародне співробітництво з кримінально-правових питань координується Радою Європи, а також компетентними органами Євросоюзу (Європейською комісією, Радою ЄС) і створеними ним наднаціональними правоохоронними структурами (Європол, Євроюст).

Зростає інтенсивність міжнародних контактів і на рівні національних правоохоронних органів (міжвідомчого співробітництва).

3. Дослідження нормативного регулювання міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки. Так, уперше поняття транснаціональної організованої злочинності отримало нормативне визначення в однойменній Конвенції ООН, прийнятій резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 р.

Конвенція ООН із боротьби з транснаціональною організованою злочинністю поширюється лише на ті прояви організованої злочинності, які мають корисливу мотивацію, підкреслюючи тим самим важливість суб'єктивного критерію в такому розмежуванні.

4. Характеристика поняття та елементів організаційно-правового

механізму міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки. Визначено, що на зламі тисячоліть процес транснаціоналізації економічної злочинності суттєво посилюється внаслідок великого історичного катаклізму, яким став розпад СРСР та створення на його геополітичному просторі незалежних країн, що стали на складний, суперечливий шлях трансформації до ринкової економіки.

Притаманні суспільствам пострадянських країн криміногенні фактори, зокрема, загальнокримінальні злочини проти власності, господарські злочини, корупція та службові зловживання стали живильним середовищем для швидкої їх інтеграції з транснаціональними злочинними проявами на теренах СНД.

5. Дослідження міжурядових організацій в організаційно-правовому механізмі міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки. В роботі розкрито, що у сучасній науці неурядові міжнародні організації розрізняють за типом членства: неурядові організації, які мають конкретних членів, та неурядові організації з невизначеним членством.

Пріоритетними формами діяльності міжнародних неурядових організацій є: прийняття постанов; участь у розробленні резолюцій; організація заходів (конгресів, конференцій, симпозіумів для обговорення актуальних проблем); проведення дослідної роботи; участь у заходах, що їх організують міжурядові організації; видання інформаційних матеріалів; організація навчання.

6. Розкриття ролі міжнародних неурядових організацій у забезпеченні міжнародного співробітництва держав в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки. Зроблений висновок, що міжнародні неурядові організації вважаються найважливішим носієм світової громадської думки та інституалізованим суб'єктом світового громадянського співтовариства.

Вагому роль неурядові міжнародні організації у процесі

правоутворення та правореалізації.

Роль неурядових міжнародних організацій в процесі правоутворення:

- 1) Встановлення прогалін в діючому міжнародному праві;
- 2) Розроблення проектів резолюцій та конвенцій;
- 3) Внесення проектів у відповідні органи держав та міжнародних урядових організацій (МУО) та вимога їх детально розгляду;
- 4) Створення за допомогою світової громадської думки морально-політичної і, по можливості, матеріальних умов для підписання та ратифікації міжнародних договорів.
- 5) Доктринальне тлумачення норм міжнародного права відповідно до ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН.

7. Визначення основних форм та напрямів міжнародно-правового співробітництва України в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки. Так, в нинішніх умовах боротьба з транснаціональною організованою злочинністю з метою забезпечення національної безпеки України має бути комплексною, орієнтованою на її припинення не лише заходами кримінально-правового впливу, але і за допомогою використання механізмів військової протидії, військової та військово-політичної співпраці між країнами, активізації діяльності спеціальних служб в напрямку нейтралізації каналів постачання фінансів, зброї, технічних засобів мілітарного призначення, нейтралізації міжнародних зв'язків транснаціональних злочинних організацій, а також шляхом формування у міжнародному співтоваристві стійкого негативного ставлення до дій транснаціональних злочинних організацій глобального масштабу.

8. Дослідженні рівнів міжнародно-правового співробітництва України в боротьбі з транснаціональними злочинами у сфері економіки. В роботі зроблений висновок, що транснаціональна злочинність набула в останні роки принципово нових рис, вона стала реальною військовою та політичною силою, спрямованою на захоплення територій шляхом інтервенції,

тероризму, політичного та інформаційного тиску на органи влади, населення, органи правопорядку, бізнес, на збройні сили та політичні інститути. Це, в першу чергу, свідчить про те, що новітня транснаціональна злочинність змогла отримати фінансові та матеріальні ресурси, організаційний та військовий досвід, щоб намагатися диктувати світові свою політичну волю.

Сучасний світ повинен усвідомити ці нові реалії, створити реально діючу систему, яка має відмовитися від концепції «протидії» транснаціональній злочинності, створити принципово нову концепцію боротьби з цим явищем, спрямовану на його максимально можливе знищення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенция ООН по борьбе с транснациональной организованной преступностью от 15 ноября 2000 г [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/736/82/PDF/N0073682.pdf>.
2. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18.06.2007// Офіційний вісник України від 11.02.2008, № 8, стор. 5, стаття 197
3. Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції від 27.06.2016// Офіційний вісник України від 21.03.2017, № 23, / № 82, 2017, ст. 2531 /, стор. 9, стаття 647
4. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 14.12.2016// Офіційний вісник України від 08.08.2017, № 62, / № 71, 2017, ст. 2192 /, стор. 5, стаття 1901
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квітня 2012 р. // відомості верховної ради України. – 2013. – № 9–13. – ст. 88. – [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
6. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 39. – ст. 351.
7. Doroshenko A. European Standards and struggle against corruption of state machinery / A. Doroshenko // EU – Enlargement to the East : public administration in Eastern Europe and European Standards. – Warsaw, 2000. – P. 201–214. 17.
8. Global Organized crime and International Security / ed. by E. Viano. – Ashgate : Pub. Ltd, 1999
9. Godson R. International Criminal Organization / R. Godson, W. Olson // Organized Crime: Contemporary Issues. – San Diego, 1999. – P. 154–156.
10. Organisierte Kriminalität in Europa / M. Edelbacher. – Wien : Linde, 1998.

11. Organized Crime: Contemporary Issues. – Companion, 1999. 21. Kenney D.J. Organized Crime in America / D.J. Kenney, J.O. Finckenaer. – Wadsworth : Pub.Com, 1995.
12. Richards J.R. Transnational Criminal organization, Cybercrime, and Money Laundering / J.R. Richards. – CRC Press LLC, 1999.
13. The United Nations and Transnational Organized Crime / ed. by P. Williams and E. Savona. – Portland : Oregon, 1996.
14. Абашидзе А.Х. Неправительственные организации: международно-правовые аспекты / А.Х. Абашидзе, Д.А. Урсин. – М., 2002. – 160 с.
15. Александров Ю.В. Кримінологія : курс лекцій / Ю. В. Александров, А. П. Гель, Г. С. Семаков. – К.: МАУП, 2012. – 296 с.
16. Алексеева Т. І. Міжнародні організації / Т. І. Алексеева. – Х.: Вид-во ХНЕУ, 2006. – 200 с.
17. Амранов Г. И. Место и роль уголовного права при реализации международного сотрудничества государств в борьбе с преступностью / Г. И. Амранов. – М. : Моск. гос. акад. приборостроения, 2003. – 150 с.
18. Бандурка А. М. Преступность в Украине : причины и противодействие: монография / А. М. Бандурка, Л. М. Давиденко – Х. : Гос. спец. изд-во «Основа», 2013. – 368 с.
19. Бойко А.М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико- кримінологічне дослідження) : монографія / А.М. Бойко. – Львів, 2017. – 380 с.
20. Бородин С. В. Международное сотрудничество в борьбе с уголовной преступностью / Бородин С. В., Ляхов Е. Г. – М. : Международные отношения, 1983. – 200 с.
21. Буроменський М. Деякі судження про поняття міжнародного кримінального права / М. Буроменський. // Вісн. Академії правових наук України. – 2003. – № 2–3. – С. 359–370.
22. Буроменський М.В. Міжнародне співробітництво України у сфері

- запобігання злочинності та боротьби з нею // Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. – Х.: Право, 2008. Т. 5 : Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні / за заг. ред. В.В. Сташиса. – С. 738–739.
- 23.Вербенський М.Г. Кримінологічна характеристика злочинів, що складають ядро транснаціональної організованої злочинності / М.Г. Вербенський // Право і суспільство. – 2010. – № 1. – С. 132–140.
- 24.Вербенський М.Г. Тенденції транснаціональної організованої злочинності в Україні / М.Г. Вербенський // Право і суспільство. – 2016 – № 2. – С. 101–106.
- 25.Верле Г. Принципы международного уголовного права : учеб-ник / Г. Верле ; пер. с англ. С. В. Саяпина. – Одесса : Феникс ; – М. : ТрансЛит, 2011. – – 910 с.
- 26.Войціховський А. В. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як пріоритетний напрямок зовнішньої політики України / А. В. Войціховський // Право і безпека. – 2010. – № 3. – С. 10–15.
- 27.Волосюк П. В. Международное сотрудничество в уголовном судопроизводстве : учебное пособие / П. В. Волосюк. – Ставрополь : Изд-во СГУ, 2009. – 450 с.
- 28.Воронин Ю.А. Транснациональная организованная преступность / Ю.А. Воронин. – Екатеринбург : Изд-во УрГЮА, 1997. – 72 с.
- 29.Глобалізація і безпека розвитку / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. – К., 2001. – 733 с.
- 30.Голик Ю. В. Преступность – планетарная проблема. (К итогам XI Конгресса ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию) / Ю. В. Голик, А. И. Коробеев. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2006. – 215 с.
- 31.Голіна В. В. Конгреси ООН: перспективи використання їх ре-комендацій у плануванні та здійсненні заходів запобігання злочинності в Україні / В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний // Проблеми законності. – 2010. – № 108. – С. 169–

- 177.
32. Горяинов К.К. Транснациональная преступность: проблемы и пути их решения : [монография] / К.К. Горяинов, А.П., Исиченко Л.В. Кондратюк. – М. : ВНИИ ЙИ1'й2ВД России, 2007. – 260 с.
33. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид. – М. : Международные отношения, 1999. – 400 с.
34. Долженков О. Тіньовий аспект політичного процесу в Україні : феномен адміністративно-економічних кланів / О. Долженков // Людина і політика. – 2000. – № 2. – С. 2–6.
35. Дорошенко А. Організована злочинність як фактор політичного процесу / А. Дорошенко // Віче. – 2000. – № 10. – С. 90–101.
36. Дорошенко А. Проблеми політизації організованої злочинності / А. Дорошенко // Нова політика. – 1997. – № 6. – С. 38–45.
37. Дорошенко А.Д. Фактор транснаціональної злочинності в сучасних міжнародних відносинах : автореф. дис... канд. політ. наук / А. Д. Дорошенко ; НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. віднос. – К., 2003. – 24 с.
38. Житний О. О. Міжнародне співробітництво в сфері протидії злочинності / О. О. Житний // Кримінологічний довідник : довідкове видання / за наук. ред. д-ра юрид. наук, професора, академіка НАПрН України Бандурки О. М. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора Джужі О. М. і д-ра юрид. наук, професора Литвинова О. М. – Х. : Діса плюс, 2013. – С. 240–241.
39. Зелинская Н.А. Международно-правовое определение транснационального организованного преступления / Н.А. Зелинская // Информационное обеспечение противодействия организованной преступности : сб. науч. статей / под ред. М.Ф. Орзиха, В.Н. Дремина. – О., 2013. – С. 83–98.
40. Зозуля Є. В. Поняття, зміст та напрямки розвитку міжнародного співробітництва правоохоронних органів України / Є. В. Зозуля // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності – 2010. – №1.– С. 173–179.
41. Зозуля Є. В. Формування нормативно-правової бази та організаційне

- забезпечення міжнародного співробітництва МВС у боротьбі зі злочинністю в умовах становлення української державності / Є. В. Зозуля // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 3. – С. 36–43.
42. Зорин Г.Л. Стратегия борьбы с транснациональной преступностью / Г.Л. Зорин, О.В. Танкевич. – Гродно : Изд-во Гродненского филиала «Негосударственного института современных знаний». – 1997. – С. 50–65.
43. Ільницька У. В. Особливості міжнародно-правової суб'єктності неурядових організацій / У. В. Ільницька // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2012. – Вип. 24. – С. 84-91.
44. Ільницька У.В. Неурядові міжнародні організації як суб'єкти світового політичного процесу / У.В. Ільницька // Гуманітарні та соціальні науки: матер. 3-ї Міжнар. конф. молодих вчених НСС-2011. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2011. – С. 176–177.
45. Київець О. В. Методи відмивання грошей за кордоном / О. В. Київець // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 1999. – № 3. – С. 125–134.
46. Кольяр К. Міжнародні організації / К. Кольяр. – М., 1978. 6. Кузнєцова Єю Еволюція консультативного статусу міжнародних неурядових організацій при економічній і соціальній Раді ООН / Є. Кузнєцова. – М., 2004.
47. Корнієвський О.А. Недержавна система забезпечення національної безпеки держави: концептуальні засади / О.А. Корнієвський // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. – 2008. – № 42. – С. 231–240.
48. Кузнєцова Е.В. Международные неправительственные организации (правовые вопросы): учеб. пособ. для студ. юр. спец. / Е.В. Кузнєцова. – Минск, БГУ, 2007. – 115 с.
49. Курс кримінології: Особлива частина : [підручник] : у 2 кн. / [М.В. Корнієнко, Б.В. Романюк, І.М. Мельник та ін.] ; за заг. ред. О.М. Джузи. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 480 с.

- 50.Литвинов А. Н. Противодействие преступности : учебное пособие / Литвинов А. Н., Давыденко Л. М., Давыденко М. Л., Юхно А. А. – К. : «Хай-Тек Пресс», 2011. – 200 с.
- 51.Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні : монографія. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. – 446 с.
- 52.Лукашук И.И. Международное уголовное право / И.И. Лукашук, А.В. Наумов. – М. : Спарт, 1999. – 200 с.
- 53.Лупу А. А. Международное уголовное право : учебное пособие / А. А. Лупу, И. Ю. Оськина. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2012. – 312 с.
- 54.Малкіна І.Б. Міжнародні неурядові організації в сучасному міжнародному праві: дис.... канд. юр. наук / І.Б. Малкіна. – М., 2001.
- 55.Мельничук Т.В. Організовані форми злочинної діяльності у зовнішньоекономічній сфері : кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук / Т.В. Мельничук. – Одеса, 2009. – 232 с.
- 56.Микитин Ю. Закріплення основ відновного правосуддя у міжнародно-правових актах ООН та Ради Європи / Ю. Микитин // Відновне правосуддя в Україні. – 2010. – № 1–4 (15). – С. 51–62.
- 57.Мировая политика и международные отношения: учеб. пособ. / под ред. С.А. Ланцова, В.А. Ачкасова. – СПб.: Питер, 2008. – 448 с.
- 58.Міжнародні організації: навч. посіб. / за ред. О. С. Кучика. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання України, 2007. – 749 с.
- 59.Міжнародні організації: навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, З. Кутайні. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 440 с.
- 60.Мокій А.І. Міжнародні організації: навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисципл. / А.І. Мокій, Т.П. Яхно, І.Г. Бабець. – Укоопспілка; Львівська комерційна академія. – Л.: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. – 208 с. 15.

61. Національна безпека України: історія і сучасність : монографія / О.С. Бодрук, О.М. Гончаренко, Е.М. Лісичин, М.А. Горелов. – К, н-т світової економіки і міжнар. відносин НАН України, 2012. – 82 с.
62. Нигматуллин Р. В. Сотрудничество государств в борьбе с преступлениями международного характера в XX – начале XXI столетия (историко-правовой аспект) : автореф. дис... д. ю. н. : 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / Р. В. Нигматуллин. – М., 2007. – 43 с.
63. Номоконов В.А. Транснациональная организованная преступность: дефиниции и реальность : [монография] / В.А. Номоконов. – Владивосток : Изд-во Дальневосточного ун-та, 2011. – 375 с.
64. Нуруллаєв І. Роль ООН у формуванні глобальної міжнародно-правової антикорупційної стратегії / І. Нуруллаєв // Юридична Україна. – 2017. – № 12. – С. 93–96.
65. О развитии международного сотрудничества полицейских служб // Борьба с преступностью за рубежом. – 1996. – № 2. – С. 31–42. 7
66. Подшибякин С.А. Правовой статус международных неправительственных организаций / С.А. Подшибякин. – М.: Юрлитинформ, 2006.
67. Пожидаєв Г.П. Адміністративно-правові засади протидії організованій транснаціональній злочинності : дис. ... канд. наук : спец. 12.00.07 / Г.П. Пожидаєв. – К., 2009. – 187 с.
68. Попаденко Е. В. Международное уголовное право : учеб. пособие / Е. В. Попаденко. – М. : Юрлитинформ, 2012. – 192 с.
69. Предборський В. Транснаціональна тіньова економіка як активний тінізатор національного економічного простору / В. Предборський // Економіка. – 2007. – № 6. – С. 159–163.
70. Проблеми порівняльно-правового аналізу та адаптації законодавства України у сфері боротьби зі злочинністю до законодавства ЄС / Сердюк О. В., Мошак Г. Г., Дзюба Ю. П. та ін. ; наук. керівник дослідження О. Ю. Шостко //

- Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. / редкол. В. І. Борисов та ін. – Х. : Право, 2012. – Вип. 23. – С. 3–16.
71. Проблемы и опасности, которые создает организованная транснациональная преступность в различных регионах мира // Всемирная конференция по организованной преступности на уровне министров (Неаполь, 21–23 ноября 1994 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.xwww.center-bereg.ru/m2990.html>.
72. Пшеничний І.В. Організована транснаціональна злочинність і роль правоохоронних органів у протидії їй : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / І.В. Пшеничний. – К., 2000. – 220 с.
73. Репецкая А.Л. Транснациональная организованная преступность : автореф. дис. ... докт. юрид. наук / А.Л. Репецкая. – М., 2001. – 29 с. 18.
74. Тарасов О. В. Международные неправительственные организации и международное право / Отв.ред. Евинтов В. И. – Харьков: 1999. – 192 с. сс
75. Тарасов О. В. Міжнародні неурядові організації в системі світового громадянського співтовариства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / О. В. Тарасов. – К. : [б. в.], 1995. – 19 с.
76. Транснациональная преступность в новом тысячелетии // Борьба с преступностью за рубежом. – М., 2001. – № 5. – С. 3–5.
77. Транснациональная преступность: состояние и трансформация : [учеб. пособие] / под ред. П.Д. Биленчука. – К. : Атика, 2009. – 272 с.
78. Уголовная юстиция: проблемы международного сотрудничества. Международный научно-исследовательский проект. – М. : Издательство БЕК, 1994. – 296 с.
79. Фаринник В. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження / В. Фаринник // Іменем закону. – 2012. – № 38 (5840). – Вкладка. – С. 81–96.
80. Хилько О.Л. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «Національна безпека» / О.Л. Хилько // Вестник Севастопольского

государственного технического у-та. – 2013. – № 50. – С. 181–190. 14.

81.Цепелев В. Ф. Уголовно-правовые, криминологические и организационные аспекты международного сотрудничества в борьбе с преступностью : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Цепелев Валерий Филиппович. – М., 2001. – 418 с.

82.Циганкова Т.М. Міжнародні організації: навч. посіб. / Т.М. Циганкова, Т.Ф. Гордєєва. – К.: КНЕУ, 2001. – 340 с.

83.Чернявська Л.Н. Суб'єктність міжнародних неурядових організацій у світовій політиці: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Л.Н. Чернявська. – Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин. — К., 2007. – 235 с.

84.Шостко О. Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах : монографія / О. Ю. Шостко. – Х. : Право, 2009. – 400 с.

85.Яблоков Н.П. Транснациональная организованная преступность и некоторые формы международного сотрудничества в борьбе с ней / Н.П. Яблоков // Вестник Московского университета. – 2001. – № 4. – С. 17–26.